สุข และ ทุกข์

ของคนสมุทรสงคราม

HAPPINESS AND SUFFERING OF SAMUTSONGKHRAM PEOPLE

โครงการ "รายงานสถานการณ์สุขภาพจิตประจำปี"

ภายใต้ แผนงานสร้างเสริมสุขภาพจิต

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

สุขและทุกข์ของคนสมุทรสงคราม

ข้อมูลทางบรรณานุกรม
สุขและทุกข์ของคนสมุทรสงคราม/อุมาภรณ์ ภัทรวาณิชย์...(และคนอื่นๆ). -- พิมพ์ครั้งที่ 1. -- นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2557
(เอกสารทางวิชาการ/สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ; หมายเลข 438)

1. ความสุข. 2. ความสุข -- ไทย -- สมุทรสงคราม. 3. ความทุกข์. 4. ความทุกข์ -- ไทย -- สมุทรสงคราม. 5. ค่าครองชีพและมาตรฐานการครองชีพ 6. เศรษฐกิจพอเพียง. 7. การมีอายุยืน. I. อุมาภรณ์ ภัทรวาณิชย์. II. รศรินทร์ เกรย์. III. ภูเบศร์ สมุทรจักร. IV. สาสินี เทพสุวรรณ์. V. ณัฐจีรา ทองเจริญชูพงศ์. VI. สุชาติ หาญมนตรี. VII. มหาวิทยาลัยมหิดล. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. VIII. ชื่อชุด.

BQ4570 ส742 2557

ISBN 978-616-279-582-4

ที่ปรึกษา:
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.ปราโมทย์ ประสาทกุล
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.อภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
นายแพทย์ประเวช ตันติพิวัฒนสกุล
แผนงานสร้างเสริมสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต
กระทรวงสาธารณสุข

คณะทำงาน:
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุมาภรณ์ ภัทรวาณิชย์
รองศาสตราจารย์ ดร.รศรินทร์ เกรย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูเบศร์ สมุทรจักร
นางสาวสาสินี เทพสุวรรณ์
นางสาวณัฐจีรา ทองเจริญชูพงศ์
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
นายสุชาติ หาญมนตรี
บริษัท กลุ่มแอดวานซ์ รีเสิร์ช จำกัด

จัดพิมพ์โดย:
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
โทรศัพท์ 0-2441-0201-4 โทรสาร 0-2441-9333
email: directpr@mahidol.ac.th
website: http://www.ipsr.mahidol.ac.th

พิมพ์ครั้งที่ 1: พฤศจิกายน 2557 (1,000 เล่ม)

ปกและรูปเล่ม: สุกัญญา พรหมทรัพย์
www.facebook.com/BanTaiSoiDesign

พิมพ์ที่: บริษัท โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด
โทรศัพท์ 0–2996–7392–4

HAPPINESS AND SUFFERING
OF SAMUTSONGKHRAM PEOPLE

ISBN 978-616-279-582-4

Advisors:
Pramote Prasartkul
Aphichat Chamratrithirong
Institute for Population
and Social Research,
Mahidol University
Prawate Tantipiwatanaskul
Department of Mental Health,
Ministry of Public Health

Authors:
Umaporn Pattaravanich
Rossarin Gray
Bhubate Samutachak
Sasinee Thapsuwan
Natjera Thongcharoenchupong
Institute for Population and Social
Research,
Mahidol University
Suchart Hanmontree
Advanced Research Group Co., Ltd.

Published by:
Institute for Population and Social
Research, Mahidol University
Telephone 66-2441-0201-4
Fax 66-2441-9333
email: directpr@mahidol.ac.th
website: http://www.ipsr.mahidol.ac.th

First published:
November 2014 (1,000 copies)

Cover & Layout:
Sukanya Phomsap
www.facebook.com/BanTaiSoiDesign

Printed by:
October Printing Co., Ltd.
Telephone 0–2996–7392–4

คำนำ

หนังสือเรื่องสุขและทุกข์ของคนสมุทรสงครามเป็นส่วนหนึ่งของโครงการรายงานสถานการณ์สุขภาพจิตประจำปี ที่ดำเนินการโดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับแผนงานสร้างเสริมสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดทำหนังสือเล่มนี้ เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุขและความทุกข์ในเชิงพื้นที่ของคนสมุทรสงคราม

จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นจังหวัดเล็กๆ ที่มีประชากรไม่ถึงร้อยละ 3 ของประชากรทั้งประเทศ โดยจังหวัดสมุทรสงครามประกอบด้วย 3 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภออัมพวา และอำเภอบางคนที ประชากรในแต่ละอำเภอมีอาชีพหลักและความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ประชากรในอำเภอเมืองมีอาชีพค้าขาย ลูกจ้างในโรงงาน และทำนาเกลือบ้าง ประชากรในอำเภออัมพวามีอาชีพเกษตรกรรม และงานบริการในสถานที่ท่องเที่ยว โรงแรมและรีสอร์ท ส่วนประชากรในอำเภอบางคนทีมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ดังนั้น ความสุข ความทุกข์ของชาวสมุทรสงคราม ส่วนหนึ่งจึงอาจได้รับผลกระทบมาจากอาชีพและความเป็นอยู่ดังกล่าว

ในหนังสือเล่มนี้ ได้ค้นหาคำตอบในเรื่อง "สุขและทุกข์ของคนสมุทรสงคราม" โดยแบ่งประเด็นการนำเสนอออกเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง ซึ่งเป็นส่วนของบทนำที่แสดงให้เห็นถึงสถานการณ์โดยรวมของจังหวัดสมุทรสงคราม โดยอาศัยข้อมูลในระดับจังหวัดและในระดับประเทศจากการสำรวจต่างๆ ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ รวมทั้งการทบทวนวรรณกรรมและเอกสารอ้างอิงที่เกี่ยวข้อง ส่วนที่สอง เป็นการนำเสนอเกี่ยวกับปัจจัยของความสุข ซึ่งได้ข้อมูลมาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับคนสมุทรสงคราม ทั้งในระดับผู้นำและชาวบ้าน ในส่วนที่สาม นำเสนอเกี่ยวกับปัจจัยที่บั่นทอนความสุขของคนสมุทรสงคราม โดยได้ข้อมูลมาเช่นเดียวกับส่วนที่สอง และส่วนที่สี่ นำเสนอเกี่ยวกับสถานการณ์ที่อาจขยายให้เกิดความทุกข์เพิ่มขึ้นให้กับชาวสมุทรสงคราม

ในฐานะผู้แทนของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ขอขอบพระคุณ นายแพทย์ประเวช ตันติพิวัฒนสกุล นายแพทย์ผู้ทรงคุณวุฒิ กรมสุขภาพจิต และผู้จัดการแผนงานสร้างเสริมสุขภาพจิต และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ในการสนับสนุนเพื่อการจัดทำหนังสือเล่มนี้ ดิฉันหวังเป็นอย่างสูงว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ไม่มากก็น้อยต่อผู้อ่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อประชาชนชาวสมุทรสงครามและผู้เกี่ยวข้องทุกท่าน ในการนำสิ่งที่การศึกษานี้ค้นพบไปประยุกต์ใช้ในการสร้างเสริมความสุขและลดความทุกข์ให้กับคนสมุทรสงครามต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรีย์พร พันพึ่ง
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยประชากรและสังคม

สารบัญ

3 คำนำ

7 บทคัดย่อ

9 บทสรุปผู้บริหาร

15 บทนำ

31 ปัจจัยของความสุข

33 **ปัจจัยภายนอก/ปัจจัยรูปธรรม**

33 สภาพแวดล้อมที่สวยงามทางธรรมชาติ และความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่

34 สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ

43 **ปัจจัยภายใน/ปัจจัยนามธรรม**

43 การมีส่วนร่วมในชุมชน

45 ความพอเพียง

47 ความภาคภูมิใจในด้านการมีอายุที่ยืนยาว

49 สิ่งบั่นทอนความสุข

- **50** สิ่งแวดล้อมที่ถูกเบียดเบียนและทำลาย
- **52** ค่านิยมต่อการศึกษาและอาชีพ
- **54** การเข้ามาของนายทุนภายนอกพื้นที่
- **58** วิถีชีวิตดั้งเดิม และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ที่เลือนหายไป
- **62** ค่าครองชีพที่สูงขึ้น
- **63** ปัญหาหนี้สินและการกู้ยืมเงิน
- **66** กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจในนโยบายสาธารณะ
- **70** สัมพันธภาพในครอบครัว

73 สถานการณ์เกี่ยวกับปัญหาวัยรุ่นที่อาจขยายความทุกข์ให้เพิ่มขึ้น

- **74** ปัญหาท้องในวัยเรียน
- **76** ยาเสพติด และเด็กแว๊น

78 หนังสืออ้างอิง

82 ภาคผนวก ก.

84 ภาคผนวก ข.

บทคัดย่อ

ความสุขและความทุกข์เหมือนเหรียญที่อยู่คนละด้าน เมื่อมีความสุขได้ ก็ต้องมีความทุกข์ได้ หนังสือเรื่องสุขและทุกข์ของคนสมุทรสงครามจึงประกอบไปด้วยปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสุข และปัจจัยที่บั่นทอนความสุข รวมถึงสถานการณ์ที่อาจขยายความทุกข์ให้กับชาวสมุทรสงครามเพิ่มขึ้น การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีสัมภาษณ์ระดับลึกผู้นำท้องถิ่น 6 คน และสนทนากลุ่มประชาชนอาชีพต่างๆ 7 กลุ่มๆ ละ 8 คน พบว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสุขมีด้วยกันสองปัจจัยใหญ่ๆ คือ หนึ่ง ปัจจัยภายนอก/ปัจจัยรูปธรรม (ได้แก่ สภาพแวดล้อมที่งดงามทางธรรมชาติและความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ และการมีสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ) และสอง ปัจจัยภายใน/ปัจจัยนามธรรม (ได้แก่ การมีส่วนร่วมในชุมชน, ความพอเพียง, และความภาคภูมิใจในด้านการมีอายุยืนยาว) การศึกษานี้ได้อธิบายว่า สาเหตุเริ่มต้นหลักมาจากความเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นจากวิถีชีวิตที่เป็นแบบเกษตรกรรมไปสู่นอกภาคเกษตรกรรม โดยเฉพาะการส่งเสริมให้เป็นจังหวัดท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลต่อสิ่งที่บั่นทอนความสุขของคนสมุทรสงคราม นั่นคือ หนึ่ง สิ่งแวดล้อมที่ถูกเบียดเบียนและทำลาย, สอง ค่านิยมต่อการศึกษาและอาชีพ, สาม การเข้ามาของนายทุนภายนอกพื้นที่, สี่ วิถีชีวิตดั้งเดิมและความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ที่เลือนหายไป, ห้า ค่าครองชีพที่สูงขึ้น, หก ปัญหาหนี้สินและการกู้ยืมเงิน, เจ็ด กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจในนโยบายสาธารณะ, และ แปด สัมพันธภาพในครอบครัว ส่วนสถานการณ์ที่อาจขยายความทุกข์ให้กับชาวสมุทรสงครามเพิ่มขึ้น คือ ปัญหาวัยรุ่นในเรื่องการตั้งครรภ์ในวัยเรียน และปัญหายาเสพติดและเด็กแว๊น

Abstract

Happiness and Suffering like the heads and tails side of the coin. In our lives, sometimes we are happy, sometimes we are suffering. This book's title "happiness and suffering of Samutsongkhram people" consists of three parts: the factors affecting happiness, the factors reducing happiness, and situation extending the suffering. The results from qualitative research method (such as in–depth interviews of six local leaders and seven focus group discussion of various occupations-eight persons per each group) show that there are two main factors affecing happiness: external factors/objective factors (i.e. natural surrounding and fertility of the soil, and tourist attractions), and internal factors/subjective factors (i.e. community participation, sufficiency economy, and pride in longevity). The study explains that the initial cause of reducing happiness stems from the change in life style from agriculture to non–agriculture society. Being promoted as a tourist province, especially leads to the eight intermediate causes that affect.The suffering of Samutsongkhram people (i.e. destroyed environment, values on education and career, outside investors, disappearance of traditional life style and generosity, higher cost of living, debt and load, participation indecision–making in public policy, and family relationship). Finally, circumstances extending the suffering of Samutsongkhram people are problems of adolescents such as teen pregnancy, and drug and motorcycle racing.

บทสรุปผู้บริหาร

ความสุขและความทุกข์เหมือนเหรียญที่อยู่คนละด้าน เมื่อมีความสุขได้ ก็ต้องมีความทุกข์ได้ ถ้าหากมองในแง่ศาสนาพุทธก็จะเห็นว่า คนที่มองโลกในความเป็นจริงนั้นยามมีความทุกข์จึงไม่ท้อ และยามมีความสุขจึงไม่หลงติดในความสุขจนเกินพอดี การศึกษาเรื่องความสุขและความทุกข์จึงเป็นสิ่งที่ควรศึกษาควบคู่กันไป หนังสือเรื่องสุขและทุกข์ของคนสมุทรสงครามจึงประกอบไปด้วยปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสุข และสิ่งที่บั่นทอนความสุข รวมถึงสถานการณ์ที่อาจขยายความทุกข์ให้กับชาวสมุทรสงครามเพิ่มขึ้น

สมุทรสงครามเป็นจังหวัดที่มีประชากรประมาณ 1.85 ล้านคน ประชากรผู้สูงอายุมีถึงร้อยละ 18 ขณะที่ระดับประเทศมีเพียงร้อยละ 12 ประชากรส่วนใหญ่อาศัยหนาแน่นอยู่อำเภอเมืองสมุทรสงครามมากที่สุด รองลงมาคือบางคนที ส่วนอัมพวามีประชากรหนาแน่นน้อยที่สุด จุดที่น่าสนใจของจังหวัดสมุทรสงครามคือ มีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ เนื่องจากเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ปากแม่น้ำแม่กลองและติดกับทะเลอ่าวไทย ด้วยเหตุนี้ดินบริเวณลุ่มปากแม่น้ำจึงอุดมสมบูรณ์ด้วยแร่ธาตุ ดังนั้นประชากรส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพเกษตรกรรมและประมง และประชากรอีกส่วนก็มีอาชีพในส่วนของการผลิตในภาคอุตสาหกรรมการเกษตรขนาดเล็ก เช่น อุตสาหกรรมผลิตอาหาร น้ำปลา แปรรูปสัตว์น้ำ แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร นอกจากนี้สมุทรสงครามยังถูกส่งเสริมจากจังหวัดให้เป็นเมืองท่องเที่ยวโดยเน้นความเป็นธรรมชาติ และวิถีชีวิตพื้นบ้าน เช่น ตลาดน้ำ โดยมีตลาดน้ำอัมพวาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมการท่องเที่ยวเช่นนี้ก็ส่งผลกระทบ ซึ่งอาจนำมาซึ่งความทุกข์ของคนสมุทรสงคราม

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสุข

ปัจจัยภายนอก/ปัจจัยรูปธรรม

- *สภาพแวดล้อมที่งดงามทางธรรมชาติและความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่*

ชาวสมุทรสงครามจึงมีความสุขที่ได้เกิดและอาศัยอยู่ที่นี่ เพราะภูมิศาสตร์ของจังหวัดเหมาะแก่การเกษตร ผักและผลไม้ของสมุทรสงครามมีชื่อหลายอย่าง เช่น ลิ้นจี่

ส้มโอ มะพร้าว นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งอาหารทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา บางพื้นที่แม้ปลูกผักผลไม่ได้ แต่สามารถทำนาเกลือ ซึ่งเป็นอาชีพหนึ่งที่ทำให้เศรษฐกิจของจังหวัดดีขึ้น นอกจากนี้คูคลองในจังหวัดสมุทรสงครามมีมากมายถึง 366 คลอง ซึ่งยังคงสะอาด ประชาชนใช้ประโยชน์จากคูคลองเหล่านี้มาแต่แต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

o *สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ*

ชาวสมุทรสงครามมีความสุขและภาคภูมิใจกับชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ ตลาดน้ำอัมพวา ซึ่งสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับจังหวัดมากมาย และทำให้พื้นที่โดยรอบขยายตัวทางเศรษฐกิจมากขึ้น เช่น มีการก่อสร้างโรงแรมที่พัก รวมถึงร้านอาหาร ร้านค้า ส่งผลให้ชาวบ้านบริเวณนั้นได้ประโยชน์จากการทำกิจการเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้การมีกิจการในแหล่งท่องเที่ยวเช่นนี้ยังทำให้ครอบครัวที่ลูกหลานอยู่และทำงานในกรุงเทพได้กลับมาช่วยกิจการช่วงวันหยุด ซึ่งนำมาซึ่งความอบอุ่นในครอบครัวด้วย นอกจากนี้การมีประเพณีประจำปีทำให้จังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดที่นักท่องเที่ยวมาเที่ยวมาก เช่น เทศกาลปลาทูแม่กลอง เทศกาลลิ้นจี่ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจให้กับชาวสมุทรสงคราม

ปัจจัยภายใน/ปัจจัยนามธรรม

o *การมีส่วนร่วมในชุมชน*

ชาวสมุทรสงครามเป็นคนที่มีจิตสำนึกรักถิ่นฐานบ้านเกิด ทำให้เกิดความผูกพันในชุมชน ก่อให้เกิดความมีจิตใจเอื้อเฟื้อ เอื้ออาทรต่อกันเหมือนญาติพี่น้อง ดังนั้นทำให้เพื่อนบ้านที่อยู่บ้านใกล้กันเป็นหูเป็นตาให้กันและกัน

o *ความพอเพียง*

ชาวสมุทรสงครามแนวคิดในการใช้ชีวิตแบบพอเพียง คือ เรียบง่าย ไม่ฟุ่มเฟือย อาชีพหลักของชาวสมุทรสงครามคือการทำสวนซึ่งเป็นอาชีพค่อนข้างสงบ อยู่กับไร่นาสวนของตัวเอง ไม่จำเป็นต้องไปโอ้อวดฐานะแก่กัน

o *ความภาคภูมิใจในด้านการมีอายุยืนยาว*

จังหวัดสมุทรสงครามติด 1 ใน 10 ของประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปมากที่สุด ทำให้ชาวสมุทรสงครามและผู้นำท้องถิ่นหลายคนรู้สึกถึงความภาคภูมิใจเช่นนี้

ชาวสมุทรสงครามอธิบายสาเหตุที่ผู้สูงอายุของสมุทรสงครามมีอายุยืนยาวว่าเป็นเพราะการกินอาหารที่เป็นธรรมชาติ โดยไม่มีการปรุงอาหารที่เจือปนสารใด ๆ ซึ่งสะท้อนถึงความภาคภูมิใจในการเป็นแหล่งอาหารที่เป็นธรรมชาติด้วยเช่นกัน

สิ่งที่บั่นทอนความสุข

สิ่งแวดล้อมที่ถูกเบียดเบียนและทำลาย

จังหวัดสมุทรสงครามกำลังมีการเปลี่ยนแปลงจากที่เคยมีพื้นที่เพื่อเกษตรกรรมไปสู่นอกเกษตรกรรมมากขึ้น การท่องเที่ยวได้กลายเป็นอุตสาหกรรมอีกประเภทที่ทำให้สิ่งแวดล้อมของจังหวัดเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ เมื่อมีนักท่องเที่ยวมากขึ้น ผู้ประกอบการในกิจการต่าง ๆ ก็ต้องเพิ่มขึ้น โรงแรมที่พัก สถานบันเทิงย่อมตามมา ความวุ่นวายคมนาคมติดขัด รวมถึงผลกระทบด้านขยะมูลฝอยที่ถูกทิ้งในคลองที่เพิ่มมากขึ้น สิ่งเหล่านี้บั่นทอนความสุขและนำมาซึ่งความทุกข์ให้กับชาวสมุทรสงคราม

ค่านิยมต่อการศึกษาและอาชีพ

คนสมุทรสงครามเชื่อว่า การศึกษาในระบบแบบกระแสหลักจะทำให้ลูกหลานของตนมีอาชีพที่ดีกว่าการเป็นชาวสวน ดังนั้นเด็กรุ่นใหม่จึงไม่มีค่านิยมที่จะสานต่ออาชีพทำสวนตามบรรพบุรุษ นอกจากนี้ไร่นาเรือกสวนที่ถูกแบ่งเพื่อให้ลูกหลานถือครองมีจำนวนเนื้อที่ที่ดินน้อยลง ลูกหลานแต่ละคนจึงมีจำนวนที่ดินไม่มากพอที่จะทำเกษตรกรรมเต็มเม็ดเต็มหน่วย ประกอบกับปัจจุบันราคาที่ดินมีราคาสูงขึ้นหลายเท่า ทำให้คนสมุทรสงครามโดยเฉพาะรุ่นลูกหลานขายที่ดินให้กับนายทุน หลังจากนั้นลูกหลานของคนสมุทรสงครามก็ไปทำงานรับจ้างในเขตเมือง ปัจจัยนี้ทำให้เกิดความกังวลใจ และบั่นทอนความสุขให้กับคนสมุทรสงครามรุ่นเก่าที่ยังอาศัยอยู่ในจังหวัด

การเข้ามาของนายทุนภายนอกพื้นที่

การเปลี่ยนแปลงจากวิถีชีวิตที่เป็นจุดเด่นของจังหวัดอยู่ที่เกษตรกรรมกลายเป็นจังหวัดท่องเที่ยว ทำให้เกิดความต้องการที่ดินเพื่อประกอบกิจการต่าง ๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการหรือนายทุนจากนอกพื้นที่จึงหลั่งไหลเข้ามาที่จังหวัดสมุทรสงครามเพื่อกว้านซื้อที่ดิน โดยเสนอราคาที่สูงกว่าคนในพื้นที่ ทำให้เจ้าของที่ดินโดยเฉพาะลูกหลานของชาวสมุทรสงครามที่ไปทำงานที่อื่นและไม่ได้ทำเกษตรกรรม

ในพื้นที่ของตนเองยอมขายที่ดินให้กับนายทุนนอกพื้นที่ ดังนั้นการที่ที่ดินเปลี่ยนมือไปเช่นนี้ ทำให้ชาวสมุทรสงครามกังวลในด้านวิถีชีวิตที่อาจขาดหายไปในด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความช่วยเหลือกัน โดยมีความเห็นแก่ตัว และการแข่งขันเข้ามาแทนที่

วิถีชีวิตดั้งเดิม และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ที่เลือนหายไป

สืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ความเป็นชุมชนที่มีปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างกันเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามามาก หรือมีผู้ประกอบการนอกพื้นที่ที่ไม่เคยใช้ชีวิตแบบชาวสมุทรสงคราม การช่วยเหลือกันและกันอาจลดลง มีการใช้เงินเป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดการดำเนินกิจการต่างๆ ซึ่งส่งผลให้ชาวบ้านบางคนอาจคาดหวังว่าจะต้องได้เงินเป็นค่าจ้างทุกครั้ง ด้วยเหตุนี้ทำให้ชาวสมุทรสงครามรู้สึกถึงความหนักใจและความสุขที่เคยมีมาเริ่มลดลง

ค่าครองชีพที่สูงขึ้น

เมื่อกลายมาเป็นเมืองท่องเที่ยว ราคาสินค้า อาหาร และบริการต่างๆ รวมถึงค่าจ้างแรงงานจึงปรับตัวเพิ่มขึ้น เนื่องจากเป็นการตั้งราคาเพื่อค้าขายของผู้ประกอบการ ดังนั้นวิถีชีวิตแบบเรียบง่ายไม่ฟุ่มเฟือยในอดีตจึงหายไป คนสมุทรสงครามต้องเผชิญกับสังคมแห่งการบริโภคมากขึ้น ซึ่งจะตามมาด้วยการเป็นหนี้สิน เพราะรายได้ไม่พอเพียงกับค่าครองชีพ ปัจจัยนี้ทำให้คนสมุทรสงครามลดความสุขลง

ปัญหาหนี้สิ้นและการกู้ยืมเงิน

ปัญหาหนี้สินและกู้ยืมเงินนอกระบบเกิดขึ้นกับคนสมุทรสงครามเนื่องจากค่าครองชีพที่สูงขึ้น ดังที่กล่าวมาข้างต้น การกู้นอกระบบเป็นสิ่งที่นิยมเพราะไม่ต้องใช้หลักทรัพย์หรือผู้ค้ำประกัน แต่หลังจากการกู้ยืมเงินแล้ว ความเครียดและความทุกข์ใจจากการถูกทวงเงินจึงเกิดขึ้น ซึ่งบั่นทอนความสุขให้กับคนสมุทรสงครามที่ยังต้องอาศัยการกู้ยืมเงินนอกระบบ

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจในนโยบายสาธารณะ

นโยบายสาธารณะที่เป็นสิ่งบั่นทอนจิตใจให้กับคนสมุทรสงคราม คือ โครงการที่ไม่ได้ให้โอกาสประชาชนเข้าร่วมในกระบวนการตัดสินใจตั้งแต่เริ่มต้น ยกตัวอย่างเช่นนโยบายสาธารณะเรื่องการบริหารจัดการน้ำ ผลกระทบทางลบของโครงการนี้ไม่เคย

ถูกถ่ายทอดไปยังผู้กำหนดนโยบาย เช่น ผลกระทบต่อความเป็นอยู่ ระบบนิเวศวิทยา และอาชีพของชาวสมุทรสงคราม ด้วยเหตุนี้เมื่อไม่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมดังกล่าว ชาวสมุทรสงครามจึงร่วมใจการออกมาประท้วงคัดค้านโครงการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความทุกข์ที่เกิดขึ้นอย่างทั่วถึง

สัมพันธภาพในครอบครัว

สัมพันธภาพในครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการบั่นทอนความสุขให้กับคนสมุทรสงคราม เนื่องจากครอบครัวในปัจจุบัน โดยเฉพาะคนในเขตเมืองสมุทรสงคราม ที่พ่อแม่ต้องเดินทางไปทำงานในพื้นที่ใกล้เคียง เช่น สมุทรสาคร พ่อแม่ต้องออกจากบ้านแต่เช้า และกลับถึงบ้านมืดค่ำ ทำให้ครอบครัวไม่มีเวลาได้พูดคุยและใช้เวลาร่วมกัน ทำให้เด็กวัยรุ่นใช้เวลาไปกับเพื่อนฝูงแทน ซึ่งอาจมีโอกาสที่เด็กรวมกลุ่มกันและทำกิจกรรมในทางไม่เหมาะสมได้หากไม่ได้คำชี้แนะจากพ่อแม่ สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่เป็นสิ่งที่กังวลใจให้กับสังคมของคนสมุทรสงคราม

สถานการณ์ที่อาจขยายความทุกข์ให้กับชาวสมุทรสงครามเพิ่มขึ้น

ปัญหาท้องในวัยเรียน

แม้ว่า ข้อมูลการคลอดบุตรของวัยรุ่นหญิงระหว่าง 10–14 ปีของจังหวัดสมุทรสงคราม ไม่สูงกว่าระดับประเทศมากนัก แต่ปัญหาท้องในวัยเรียนก็เป็นประเด็นที่คนสมุทรสงคราม ให้ความสนใจและต้องการแก้ไขปัญหา เพราะเป็นการทำให้เด็กที่ตั้งท้องต้องหยุดชะงักการเรียนลง แม้ว่าโรงเรียนจะให้เด็กกลับมาเรียนต่อได้หลังจากคลอดแล้วก็ตาม

ยาเสพติด และเด็กแว๊น

ปัญหาวัยรุ่นจับกลุ่มกันนำมาซึ่งปัญหาต่างๆ และปัญหาที่ทำให้คนสมุทรสงคราม ให้ความกังวล หรือบั่นทอนความสุขคือ ปัญหาวัยรุ่นติดยาเสพติด และขับขี่มอเตอร์ไซด์ในยามค่ำคืนซึ่งทำความเดือนร้อนให้กับชุมชน แม้ว่าสถานการณ์ของปัญหายาเสพติดที่พบจะมีไม่มากนัก แต่พื้นที่ที่มีประชากรหนาแน่นก็เป็นพื้นที่ที่ต้องเฝ้าระวัง เช่น ชุมชนเมือง และโรงงาน สิ่งที่คนสมุทรสงครามกังวลกับปัญหายาเสพติด คือ การที่เจ้าหน้าที่รัฐไม่มีความจริงใจในการแก้ไขปัญหา และหน่ำซ้ำอาจเป็นตัวจักรที่ทำให้เกิดการแพร่ระบาดของยาเสพติดเสียเอง

สุขและทุกข์ ของคนสมุทรสงคราม

บทนำ

จังหวัดสมุทรสงครามมีประชากรประมาณ 1.85 แสนคน โดยเป็นหญิงมากกว่าชาย โดยกว่าครึ่งหนึ่งอาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมือง รองลงมาอยู่ที่อำเภออัมพวา และอำเภอบางคนที เมื่อพิจารณาในส่วนของกลุ่มอายุ พบว่า จังหวัดสมุทรสงครามมีประชากรวัยเด็ก (0–14 ปี) และวัยแรงงาน (15–59 ปี) น้อยกว่าในระดับประเทศ แต่มีประชากรวัยสูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) มากกว่าในระดับประเทศ แต่อย่างไรก็ตาม กลับมีประชากรที่อยู่ในเขตเทศบาลเพียงร้อยละ 22.9 ซึ่งน้อยกว่าในระดับประเทศมาก แต่มีความหนาแน่นของประชากรมากกว่าระดับประเทศ สูงสุดที่อำเภอเมืองและอำเภอบางคนที และน้อยที่สุดในอำเภออัมพวา

ในด้านการย้ายถิ่นของประชากร พบว่า มีผู้ย้ายเข้า หรือไม่ได้เกิดที่จังหวัดสมุทรสงครามร้อยละ 16.1 และย้ายออกร้อยละ 7.6 สาเหตุส่วนใหญ่ คือ ย้ายที่อยู่อาศัยรองลงมา คือ ย้ายไปหางานทำ ผู้ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสมุทรสงครามเกือบทั้งหมดเป็นผู้ที่มีสัญชาติไทย มีเพียงร้อยละ 5.9 ที่เป็นสัญชาติอื่น ซึ่งในที่นี้พบว่าเป็นคนสัญชาติพม่ามากที่สุด ถึงร้อยละ 5.5 ซึ่งสูงกว่าตัวเลขระดับประเทศ ในด้านการศึกษา พบว่า มีผู้ที่อายุระหว่าง 6–24 ปีที่ไม่ได้เรียนหนังสือแล้วสูงกว่าในระดับประเทศ ประชากรมีอาชีพด้านการผลิต เกษตรกรรม/ป่าไม้/ประมง และการขายส่งขายปลีก

ในด้านการเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย พบว่า สัดส่วนของการเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัยของตนเอง อยู่ในระดับที่สูงกว่าระดับประเทศ แต่การเป็นเจ้าของที่ดินกลับมีสัดส่วนที่ต่ำกว่าในระดับประเทศ นอกจากนี้ จังหวัดสมุทรสงครามยังมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อปี หรือ GPP ต่ำกว่าในระดับประเทศประมาณหนึ่งเท่า

ในส่วนของลำดับที่ความสุขจากการวัด พบว่า จังหวัดสมุทรสงครามมีระดับของความสุขอยู่ในระดับต่ำมาก ซึ่งในปี 2553 จังหวัดสมุทรสงครามมีระดับความสุขอยู่ในลำดับสุดท้ายของประเทศไทย

ตาราง 1 ข้อมูลสำคัญของจังหวัดสมุทรสงคราม และประเทศไทย

รายการ	สมุทรสงคราม	ประเทศไทย
จำนวนประชากร (พันคน)	185.6	65,981.7
ชาย	90.6	32,355.1
หญิง	95.0	33,626.6
การกระจายตัวประชากร (พันคน)		
เมืองสมุทรสงคราม	97.1	–
บางคนที	39.2	–
อัมพวา	49.3	–
อัตราส่วนเพศ (ชาย : หญิง 100 คน)		
รวม	95.4	96.2
วัยเด็ก 0–14 ปี	113.1	105.5
วัยแรงงาน 15–59 ปี	98.3	96.5
วัยสูงอายุ 60 ปีขึ้นไป	72.7	82.6
กลุ่มอายุ (%)		
0–14 ปี	16.9	19.3
15–59 ปี	65.0	67.9
60 ปีขึ้นไป	18.1	12.8
ประชากรในเขตเทศบาล (%)	22.9	44.2
ความหนาแน่นประชากร (คน : 1 ตร.กม.)	445.3	129.0
เมืองสมุทรสงคราม	574.4	–
บางคนที	505.6	–
อัมพวา	289.4	–
การย้ายถิ่นของประชากร (%)		
ประชากรที่เกิดในจังหวัดอื่น (ย้ายเข้า)	16.1	–
ผู้ย้ายถิ่นในช่วง 5 ปี (พ.ศ.2548–2553)	7.6	–
– ย้ายที่อยู่อาศัย	33.5	–
– หางานทำ	32.8	–
– ติดตามบุคคลในครอบครัว	19.4	–
– อื่นๆ	14.3	–

รายการ	สมุทรสงคราม	ประเทศไทย
สัญชาติ		
ไทย	94.1	95.9
ไม่ใช่ไทย	5.9	4.1
– พม่า	(5.5)	(1.9)
– อื่นๆ	(0.4)	(2.2)
ประชากรอายุ 6–24 ปี ที่ไม่ได้กำลังเรียนหนังสือ (%)	34.6	29.4
การทำงานตามประเภทอุตสาหกรรม (%)		
เกษตรกรรม การป่าไม้ และประมง	25.5	43.6
การผลิต	25.9	13.9
การขายส่ง และการขายปลีกฯ	17.4	12.3
ที่พักแรมและบริการด้านอาหาร	8.2	5.1
การก่อสร้าง	5.3	3.7
การศึกษา	3.8	2.9
การเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย (%)	86.6	77.4
การเป็นเจ้าของที่ดิน (%)	75.8	91.2
รายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อปี (พ.ศ.2554)* (Per capita GPP) (บาท : ปี)	79,456	164,512
ลำดับที่ความสุข**		
2552	70	–
2553	76	–

เหล่งที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2555. สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2553 จังหวัดสมุทรสงคราม. กระทรวงเทคโนโลยีและสารสนเทศ.

* สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2557. สถิติผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัด (Gross Regional and Provincial Product). สำนักนายกรัฐมนตรี.

** ประเวช ตันติพิวัฒนสกุล และเอกอนงค์ สีตลาภินันท์. 2554. คู่มือสร้างสุขระดับจังหวัด. แผนงานสร้างเสริมสุขภาพจิต

ประวัติศาสตร์

จังหวัดสมุทรสงครามหรือเมืองแม่กลองในอดีต คือแขวงบางช้างของเมืองราชบุรี และมีชื่อเรียกอีกชื่อว่า "สวนนอก" (จังหวัดสมุทรสงคราม, 2557) และเนื่องจากในสมัยนั้นสวนนอกมีลักษณะของภูมิศาสตร์และภูมิประเทศคล้ายคลึงกับกรุงเทพมหานคร ธนบุรี และนนทบุรี จึงมีคำเรียกอีกแบบว่า "สวนในบางกอก สวนนอกบางช้าง" ซึ่งในปัจจุบัน "สวนนอกบางช้าง" คือ บริเวณจังหวัดสมุทรสงครามตอนบน ซึ่งได้แก่ พื้นที่ในอำเภออัมพวาตอนบนและอำเภอบางคนที (สุภาภรณ์, 2554) ในปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาต่อเนื่องสมัยกรุงธนบุรี แขวงบางช้างได้แยกตัวออกจากเมืองราชบุรี และเรียกว่า "เมืองแม่กลอง" ส่วนการเปลี่ยนชื่อจากเมืองแม่กลองมาเป็นสมุทรสงครามนั้นยังไม่ปรากฏปีที่แน่นอน แต่อย่างน้อยน่าจะเกิดก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 เพราะปรากฏร่องรอยของชุมชนเก่าแก่บริเวณจังหวัดสมุทรสงครามตอนบน คือ บริเวณริมคลองอ้อมและบริเวณสองฝั่งแม่น้ำแม่กลอง นอกจากนี้ยังมีชุมชนบ้านยี่สาร ซึ่งตั้งอยู่ในแถบริมทะเลของจังหวัดสมุทรสงครามตอนล่าง (สุจิตต์, 2548)

ต่อมาในปลายพุทธศตวรรษที่ 20 ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ มีการตรากฎหมายในปี พ.ศ. 1998 จึงพบว่ามีการตั้งเมืองแม่กลองขึ้นแล้ว และมีผู้ปกครองที่มีราชทินนามว่า "พระสมุทรสงคราม" ปกครอง ต่อมาในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199–2231) มองซิเออร์เซเบเรย์ หนึ่งในคณะทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 เดินทางจากฝรั่งเศสผ่านเมืองแม่กลอง และได้บันทึกไว้ว่า "เมืองแม่กลองนี้ตั้งอยู่ริมแม่น้ำแม่กลอง และอยู่ห่างจากทะเลเพียง 1 ไมล์ เป็นเมืองใหญ่กว่าเมืองท่าจีน มีป้อมหนึ่งป้อม ซึ่งมีหอรบเล็ก ๆ 4 แห่ง" (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ, 2543)

ต่อมาในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. 2172–2199) เมืองแม่กลองมีฐานะเป็นหัวเมืองชั้นตรี ขึ้นกับเมืองราชบุรี เจ้าเมืองในระยะนี้มีราชทินนามว่า "พระแม่กลองบุรี" ในช่วงก่อนเสียกรุงศรีอยุธยา ในปี พ.ศ. 2310 เมืองแม่กลองได้เปลี่ยนชื่อมาใช้ชื่อทางการว่า "เมืองสมุทรสงคราม" (เทพ, 2512) แต่ชาวบ้านทั่วไปก็ยังมักจะเรียกว่าเมืองแม่กลองเหมือนเดิม ในสมัยกรุงธนบุรี (พ.ศ. 2310–2325) ได้เกิดเหตุการณ์สำคัญขึ้นที่ค่ายบางกุ้ง (ปัจจุบันตั้งอยู่ที่ตำบลบางกุ้ง อำเภอบางคนที) เนื่องจากกองทัพไทยสามารถโจมตีและขับไล่พม่าออกไปได้สำเร็จ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ, 2543)

บริเวณค่ายบางกุ้งในปัจจุบัน

ที่มา: http://www.baanphorbangkontee.com/images/t5-02.jpg

เมืองสมุทรสงครามมีบทบาทมากขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (พ.ศ. 2325–2352) เพราะเป็นเมืองของราชนิกุล ณ บางช้าง เนื่องจากกรมสมเด็จพระอัมรินทรามาตย์ ทรงเป็นชาวเมืองสมุทรสงคราม และต่อมาทรงได้รับการแต่งตั้งเป็นอัครมเหสีหรือพระบรมราชินีองค์แรกของราชวงศ์จักรี และมีพระราชโอรสคือ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งทรงมีพระราชสมภพที่เมืองสมุทรสงคราม นอกจากนี้พระญาติของสมเด็จพระอัมรินทรามาตย์ยังมีตระกูลอื่นๆ อีก ได้แก่ ตระกูลบุนนาค ตระกูลชูโต สวัสดิ์ชูโต แสงชูโต ณ บางช้าง ภมรบุตร ซึ่งล้วนแต่มีถิ่นฐานที่จังหวัดสมุทรสงคราม (สุจิตต์, 2549)

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2 ของราชวงศ์จักรี)

ที่มา: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/90/King_Buddha_Loetla_Nabhalai.jpg

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411–2453) ได้มีการปฏิรูปการปกครองในหลายด้าน ดังนั้นในปี พ.ศ. 2437 จึงโปรดเกล้าฯ ให้รวมเมือง 6 เมือง ได้แก่ เมืองราชบุรี เมืองกาญจนบุรี เมืองเพชรบุรี เมืองปราณบุรี เมืองประจวบคีรีขันธ์ และเมืองสมุทรสงคราม เข้าไว้ด้วยกันเป็นมณฑลราชบุรี และทรงได้สร้างทางรถไฟสายแม่กลอง (จากเขตคลองสาน ฝั่งธนบุรี ไปถึงอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม) ทำให้การคมนาคมสะดวก การค้าขายและเศรษฐกิจขยายตัวขึ้น ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453–2468) ในปี พ.ศ. 2459 ได้มีพระบรมราชโองการเปลี่ยนคำว่า เมือง เป็นจังหวัด (คณะกรรมการฝ่ายประมวล

เอกสารและจดหมายเหตุฯ, 2543) เมืองสมุทรสงครามจึงกลายเป็นจังหวัดสมุทรสงคราม ตั้งแต่นั้นมา

สถานีรถไฟสายแม่กลองในปัจจุบัน

ที่มา: http://www.tinyzone.tv/images/FckUpload/image/travel/2012%20Sep/tarad%20rub/03.jpg

อาณาเขตและที่ตั้ง

จังหวัดสมุทรสงครามหรือคนทั่วไปเรียกว่าเมืองแม่กลอง มีพื้นที่เพียง 416 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ในภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย และติดกับชายฝั่งทะเลอ่าวไทยด้านตะวันตก ริมแม่น้ำท่าจีนและปากอ่าวไทย ห่างจากกรุงเทพมหานครไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 65 กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 35 ถนนพระราม 2 (ธนบุรี–ปากท่อ) มีอาณาเขตติดต่อกับ 3 จังหวัด คือ ราชบุรี (ทิศเหนือและทิศตะวันตก) สมุทรสาคร (ทิศเหนือ และทิศตะวันออก) และเพชรบุรี (ทิศใต้ และทิศตะวันตก) ส่วนทิศใต้บางส่วนของจังหวัดจะติดชายฝั่งทะเลอ่าวไทย พื้นที่โดยรอบเป็นราบลุ่มริมทะเล มีแม่น้ำแม่กลองไหลผ่านบริเวณท้องที่อำเภอบางคนที และอำเภออัมพวา เพื่อออกสู่ทะเลอ่าวไทยที่อำเภอเมือง นอกจากนี้ยังมีคลองใหญ่น้อยมากมายกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ ทำให้เกิดความสะดวกในด้านการคมนาคมทางน้ำ และการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

แผนที่จังหวัดสมุทรสงคราม

ที่มา: http://www.samutsongkhram.go.th/V2013/images/map.jpg

แผนที่ประเทศไทยที่แสดงที่ตั้งของจังหวัดสมุทรสงคราม

ที่มา: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/d8/Thailand_Samut_Songkhram_locator_map.svg/250pxThailand_Samut_Songkhram_locator_map.svg.png

การแบ่งเขตการปกครอง (ที่มา: จังหวัดสมุทรสงคราม, 2557)

จังหวัดสมุทรสงครามแบ่งออกเป็น 3 อำเภอ 36 ตำบล 284 หมู่บ้าน ดังนี้ 1) อำเภอเมืองสมุทรสงคราม มีเนื้อที่ 169 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 40.6 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด 2) อำเภออัมพวา มีเนื้อที่ 170 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 40.8 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด และ 3) อำเภอบางคนที มีเนื้อที่ 79 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 18.6 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด

นอกจากนี้ ยังแบ่งการปกครองออกเป็นเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล ดังนี้

เทศบาล

1. อำเภอเมืองสมุทรสงคราม มี 2 เทศบาล คือ 1) เทศบาลเมืองสมุทรสงคราม และ 2) เทศบาลตำบลบางจะเกร็ง

2. อำเภออัมพวา มี 3 เทศบาล คือ 1) เทศบาลตำบลอัมพวา 2) เทศบาลตำบลเหมืองใหม่ และ 3) เทศบาลตำบลสวนหลวง

3. อำเภอบางคนที มี 4 เทศบาล คือ 1) เทศบาลตำบลบางนกแขวก 2) เทศบาลตำบลบางกระบือ 3) เทศบาลตำบลบางยี่รงค์ และ 4) เทศบาลตำบลกระดังงา

องค์การบริหารส่วนตำบล

1. อำเภอเมืองสมุทรสงคราม มี 9 แห่ง คือ 1) องค์การบริหารส่วนตำบลบางขันแตก 2) องค์การบริหารส่วนตำบลลาดใหญ่ 3) องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านปรก 4) องค์การบริหารส่วนตำบลบางแก้ว 5) องค์การบริหารส่วนตำบลท้ายหาด 6) องค์การบริหารส่วนตำบลแหลมใหญ่ 7) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองเขิน 8) องค์การบริหารส่วนตำบลคลองโคน และ 9) องค์การบริหารส่วนตำบลนางตะเคียน

2. อำเภออัมพวา มี 10 แห่ง คือ 1) องค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองใหม่ 2) องค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา 3) องค์การบริหารส่วนตำบลวัดประดู่ 4) องค์การบริหารส่วนตำบลบางช้าง 5) องค์การบริหารส่วนตำบลแควอ้อม 6) องค์การบริหารส่วนตำบลปลายโพงพาง 7) องค์การบริหารส่วนตำบลบางแค 8) องค์การบริหารส่วนตำบลแพรกหนามแดง 9) องค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร และ 10) องค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่

3. อำเภอบางคนที มี 7 แห่ง คือ 1) องค์การบริหารส่วนตำบลบางสะแก 2) องค์การบริหารส่วนตำบลโรงหีบ 3) องค์การบริหารส่วนตำบลบางคนที 4) องค์การบริหารส่วนตำบลกระดังงา 5) องค์การบริหารส่วนตำบลดอนมะโนรา 6) องค์การบริหารส่วนตำบลบางพรม และ 7) องค์การบริหารส่วนตำบลจอมปลวก

ลักษณะทางสังคม

สถานการณ์ทางสังคมของจังหวัดสมุทรสงคราม ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในปี 2556 พบว่า ความรุนแรงของปัญหาสังคม 3 อันดับแรกของจังหวัดสมุทรสงคราม คือ 1) ปัญหาเด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม 2) ปัญหาครอบครัวที่มีการหย่าร้างสูง และ 3) ปัญหาผู้สูงอายุและผู้พิการ ซึ่งปัญหาที่พบมากที่สุดในเรื่องปัญหาเด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม คือ ติดเกม และเล่นการพนันต่างๆ (ร้อยละ 17.75) รองลงมาจะเป็นด้านพฤติกรรมทางเพศ (ร้อยละ 13.75) และการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ (ร้อยละ 11.97) ปัญหาต่อมา คือ ปัญหาครอบครัวที่มีการหย่าร้างสูง พบว่า มีร้อยละของครอบครัวหย่าร้างสูงถึงร้อยละ 52.25 รองลงมาเป็นเรื่องครอบครัวที่มีหัวหน้าครอบครัวประพฤติตัวไม่เหมาะสม (ร้อยละ 22.61) ในส่วนของปัญหาผู้สูงอายุ พบว่า ปัญหาอันดับ 1 คือ ผู้สูงอายุไม่สามารถเข้าถึงบริการ/กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุในด้านต่างๆ เช่น อาชีพ สุขภาพ นันทนาการ เป็นต้น สูงถึงร้อยละ 74.53 รองลงมาเป็นเรื่องผู้สูงอายุที่ยากจนและมีภาระต้องเลี้ยงดูบุตรหลาน (ร้อยละ 13.87) สำหรับในเรื่องคนพิการ พบว่า กว่าครึ่งหนึ่งเกิดปัญหากับคนพิการทางกายและการเคลื่อนไหว (ร้อยละ 52.91) กว่าครึ่งหนึ่งยังไม่ได้รับการจดทะเบียน (ร้อยละ 52.24) และร้อยละ 45 ยังไม่ได้รับความช่วยเหลือ (ทั้งที่จดทะเบียนและยังไม่ได้จดทะเบียน) (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสมุทรสงคราม, 2556)

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและการประมง ส่วนของอุตสาหกรรมจะเป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ได้แก่ อุตสาหกรรมผลิตน้ำปลา อาหาร แปรรูปสัตว์น้ำ แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร นอกจากนี้ ยังได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อภาคเกษตรกรรมและภาคบริการ โดยเฉพาะผลผลิตของต้นลิ้นจี่และต้นส้มโอ และมีผลต่อจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัด นอกจากนี้ยังพบว่า ค่าครองชีพและหนี้ภาคครัวเรือนมีเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งคาดว่าอาจจะเป็นผลมาจากมาตรการรถคันแรกและหนี้บัตรเครดิตต่างๆ (กลุ่มงานบริหารการคลังและเศรษฐกิจจังหวัดสมุทรสงคราม, 2556)

ปลาทูแม่กลอง

ที่มา: ทีมวิจัย

การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรมาเป็นน้ำตาลสดพร้อมดื่ม

ที่มา: ทีมวิจัย

การท่องเที่ยว

จังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ติดกับทะเลอ่าวไทยทางด้านอำเภอเมืองและอำเภออัมพวาบางส่วน จึงกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ ดอยหอยหลอด นอกจากนี้ ยังมีการท่องเที่ยวในส่วนของตลาดน้ำ เนื่องจากจังหวัดสมุทรสงครามมีแม่น้ำแม่กลองเป็นสายหลัก และมีคลองแยกไปตามพื้นที่เป็นจำนวนมาก การเดินทางและการค้าขายของประชากรจึงใช้ทางน้ำเป็นหลัก แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ ตลาดน้ำอัมพวา ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ และยังคงวัฒนธรรมชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านดั้งเดิมไว้ได้ อย่างไรก็ตาม การเข้ามาของผู้คนและนักท่องเที่ยวก็ส่งผลกระทบต่ออัมพวา โดยเฉพาะในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังมีเรื่องปัญหาจากขยะมูลฝอย การก่อความรำคาญให้แก่ผู้ที่อาศัยอยู่ริมคลอง การสร้างที่พัก รีสอร์ท ร้านอาหาร ร้านค้าต่างๆ แม้ว่าที่ผ่านมาจังหวัดสมุทรสงครามจะพยายามรณรงค์ให้คนท้องถิ่นใช้แนวทางการท่องเที่ยวในเชิงนิเวศวัฒนธรรมให้กลับมาสู่อัมพวาอีกครั้ง แต่ก็ได้รับการตอบรับไม่มาก (วลัยลักษณ์ ทรงศิริ, 2557)

ลิ้นจี่ของดีเมืองสมุทรสงคราม

ที่มา: http://www.baansiriporn.com/wp-content/uploads/2014/02/1622425_662489323786318_1980461143_o.jpg

ทัศนียภาพบริเวณดอนหอยหลอด

ที่มา: http://www.oknation.net/blog/home/blog_data/956/2956/images/Sale_Idea/Ok-Don.jpg

บรรยากาศบริเวณตลาดน้ำอัมพวา

ที่มา: ทีมวิจัย

การตั้งที่พักริมน้ำจะเห็นได้ทั่วไปในจังหวัดสมุทรสงคราม

ที่มา: ทีมวิจัย

ขยะมูลฝอยบริเวณริมน้ำแม่กลอง

ที่มา: ทีมวิจัย

ปัจจัยของความสุข

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มพบว่ามี 2 ปัจจัยหลักที่มีผลต่อระดับความสุขและความทุกข์ของชาวสมุทรสงคราม คือ หนึ่ง ปัจจัยภายนอก หรือปัจจัยด้านรูปธรรม เช่น สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ สะอาดและสวยงาม เช่น แม่น้ำคูคลองที่สะอาดสวยงาม อากาศที่ดี สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญต่างๆ การมีสุขภาพกายดีและการมีอายุยืนยาว เป็นต้น สอง ปัจจัยภายใน หรือปัจจัยด้านนามธรรม เช่น จารีต ประเพณี ค่านิยม ศิลปะ วัฒนธรรม เป็นต้น

ปัจจัยภายนอก/ปัจจัยรูปธรรม

สภาพแวดล้อมที่สวยงามทางธรรมชาติและความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่

สภาพแวดล้อม หรือสิ่งแวดล้อม เป็นหนึ่งของดัชนีชี้วัดความสุขหรืออยู่ดีมีสุข ซึ่งหน่วยงานทั้งหลาย ในประเทศไทยต่างให้ความสำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ร่วมกับสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 2549, กรมการพัฒนาชุมชน, มปป.) นอกจากนี้มีงานวิจัยเชิงปริมาณที่พบว่าสิ่งแวดล้อมเขตเมือง ซึ่งได้แก่ มลพิษ เสียง ฝุ่นละอองมีผลต่อสุขภาพจิตทางลบ (อภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์ และกวิสรา พชรเบญจกุล, 2554) งานวิจัยเชิงคุณภาพก็ได้พบเช่นกันว่าสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามของจังหวัดพังงาและภูเก็ตก่อให้เกิดความสุขให้กับคนในจังหวัดทั้งสองได้เพราะทำให้ผ่อนคลายความเครียด (รศรินทร์ เกรย์, อุมาภรณ์ ภัทรวาณิชย์, ณัฐจีรา ทองเจริญชูพงศ์, สาสินี เทพสุวรรณ์ และ ภูวไนย พุ่มไทรทอง, 2556)

สำหรับชาวสมุทรสงครามนั้น มีความสุขที่ได้เกิดและอาศัยอยู่ที่จังหวัดสมุทรสงคราม พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ของสมุทรสงครามเป็นพื้นที่เหมาะแก่การเกษตรกรรม ดังนั้นชาวบ้านมีอาชีพทำสวนผัก สวนผลไม้ เช่น ลองกอง ลิ้นจี่ ส้มโอ มะพร้าว เป็นต้น และเป็นแหล่งอาหารทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ทั่วทั้งพื้นที่ของจังหวัด แต่มีบางพื้นที่ที่ไม่เหมาะแก่การเพาะปลูก จึงได้หันไปทำนาเกลือ แต่อย่างไรก็ตาม การทำนาเกลือก็ยังคงส่งเสริมให้เศรษฐกิจของจังหวัดดีขึ้นส่วนหนึ่งด้วย นอกจากนี้พื้นที่ของจังหวัดสมุทรสงครามยังติดกับทะเล จึงเป็นแหล่งอาหารทางทะเลที่อุดมสมบูรณ์อีกด้วย เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา เป็นต้น

ทัศนียภาพบริเวณนาเกลือ

ที่มา: http://www.thaidphoto.com/forums/attachment.php?attachmentid=1698040582&stc=1&d=1317141563

อาหารที่ขึ้นชื่อของจังหวัดคือ ปลาทูแม่กลอง ที่มีรสชาติดี และมีลักษณะพิเศษที่เรียกกันติดปากว่า "ปลาทูแม่กลอง ต้องหน้างอคอหัก"

"เมืองแม่กลองหากินง่าย คล้ายๆ กับว่าประเทศไทยในน้ำมีปลา ในนามีข้าว ออกจากบ้านก็มีเงินใช้แล้ว ถ้าเป็นคนขยัน คนแม่กลองถ้าไม่ใช่คนขี้เกียจจริงๆ ผมว่าเขามีอาชีพ ลงน้ำก็จับปลาได้ มีต้นมะพร้าวก็หากินได้ง่ายไม่ยาก เป็นเมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์พอสมควร เศรษฐกิจดี..."

(ผู้นำท้องถิ่นเทศบาล: ผู้ชาย, อายุ 47 ปี)

"อย่างคนสมุทรสงครามถ้าไม่ขี้เกียจ มีรายได้ทุกวัน ทำมาหากินง่าย เข้าสวนหามะพร้าวหล่นยังได้เงิน เห็นมะพร้าวลอยน้ำมา เก็บมาก็ได้เงินแล้ว ช่วงที่มะพร้าวลูกละ 20 บาท แทบจะไม่เห็นมะพร้าวลอยน้ำเลย ได้ยินเสียงมะพร้าวหล่นดังตุ๊บ วิ่งกันแล้ว"

(กลุ่มเกษตรกร: ผู้หญิง, เขตชนบท)

ปลาทูแม่กลอง

ที่มา: ปลาทูแม่กลอง http://travel.mthai.com/wp-content/uploads/2013/11ปลาทูแม่กลอง.jpg

เมืองสมุทรสงครามมีแม่น้ำ คูคลอง จำนวน 366 คลอง ที่ยังสะอาด ซึ่งไหลหล่อเลี้ยงเปรียบเสมือนเส้นเลือดที่สำคัญของชาวสมุทรสงคราม และประชาชนใช้ประโยชน์จากคูคลองนี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และสภาพคูคลองในปัจจุบันนี้ยังคงสะอาด น้ำมีคุณภาพดี ชาวบ้านไม่มีการปล่อยของเสียใดๆ ลงแม่น้ำลำคลองของพวกเขา

"....ทำให้เดี๋ยวนี้แม่น้ำแม่กลอง มีปลาผุดขึ้นมา ผมยังอาบน้ำในคลอง กระโดดน้ำเล่น เพราะเป็นธรรมชาติของคนตำบลนี้ ผมยังคุยตลอดว่าบ้านฉันน้ำยังใสอยู่ มีสระเดียวในประเทศไทยที่ยังใสอยู่ ไม่ขุ่น ไม่ข้น ไม่แดง ปลาว่ายยังเห็น เมื่อก่อนผมชอบตกกุ้ง ตกปลากิน พอเห็นธรรมชาติแล้วรักมันไม่กล้าทำ..."

(ผู้นำท้องถิ่น อบต.: ผู้ชาย, อายุ 66 ปี)

"...และสิ่งที่เรารักมากที่สุด คือ แม่น้ำ เรามองมาจากสะพาน น้ำยังใสอยู่ หน้าบ้านพี่มีปลากระทุ้งเหวตัวยาวฟุตกว่า ดูแล้วก็ชื่นใจ ตรงนี้เรารักและมีความสุข"

(กลุ่มผู้สูงอายุ: ผู้หญิง, เขตเมือง)

ความสวยงามของคูคลองในสมุทรสงคราม

ที่มา: ทีมวิจัย

ความสมบูรณ์ของพื้นที่เกษตรกรรมในจังหวัดสมุทรสงคราม

ที่มา: ทีมวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มของชาวสมุทรสงคราม แสดงให้เห็นถึงความสุขที่เกิดจากปัจจัยภายนอก/ปัจจัยที่รูปธรรม โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทั้งที่เป็นสวนผลไม้ต่างๆ ท้องทะเล และแม่น้ำที่มีปลา และสัตว์น้ำอื่นๆ เมื่อเป็นเช่นนี้ชาวสมุทรสงครามจึงสามารถทำอาชีพเกษตรกรรมได้ ไม่ว่าจะทำสวน หรือจับปลา ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่เช่นนี้ส่งผลทำให้ชาวสมุทรสงครามไม่มีความเครียดด้านการทำมาหากิน

สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ

ตลาดน้ำอัมพวาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักดี เป็นแหล่งที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้จังหวัดเป็นเม็ดเงินจำนวนมาก ทำให้พื้นที่โดยรอบมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่น มีการก่อสร้างที่พัก โรงแรม รีสอร์ท ร้านอาหาร ร้านค้า รวมทั้งสถานบันเทิง เพิ่มมากขึ้นตามสองฝั่งคลองอัมพวา ดังนั้นจึงส่งผลให้ผู้คนในพื้นที่มีความสุข และมีหลายครอบครัวที่ค้าขายในพื้นที่นั้น ซึ่งทำให้สมาชิกในครอบครัวได้ทำงาน หาเงิน มีกิจกรรมร่วมกัน และก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัว

ของที่ระลึกตลาดน้ำอัมพวา

ที่มา: ทีมวิจัย

ของที่ระลึกตลาดน้ำอัมพวา

ที่มา: ทีมวิจัย

ห้องพักริมคลองแถวตลาดอัมพวา

ที่มา: ทีมวิจัย

ตลาดน้ำอัมพวาเป็นแหล่งเชิดหน้าชูตา เป็นความภาคภูมิใจของชาวอัมพวาและทำให้พวกเขามีความสุขเพิ่มขึ้นเพราะเสมือนได้เป็นเจ้าบ้านที่ดี เพื่อต้อนรับแขกผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยวจากทั้งในและต่างประเทศ ที่ได้มาเยี่ยมเยียน และเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ อีกด้วย เช่น หลวงพ่อบ้านแหลม อุทยาน ร.2 ค่ายบางกุ้ง ประตูน้ำบางนกแขวก ดอนหอยหลอด เป็นต้น

"ผมภูมิใจที่เขามาแม่กลอง เราได้ต้อนรับคนต่างถิ่น และยิ่งมีคนต่างชาติมา เพราะรู้ว่าเรามีอะไรดีๆ มีสถานที่ท่องเที่ยว เช่น หลวงพ่อบ้านแหลม อุทยาน ร.2 ค่ายบางกุ้ง ที่บางคนทีก็มีลูกระเบิดที่ทิ้งสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2..."

(กลุ่มผู้สูงอายุ: ผู้ชาย, เขตเมือง)

อุทยานพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย หรืออุทยาน ร.2

ที่มา: http://www.pixpros.net/forums/attachment.php?attachmentid=32604&stc=1&d=1173705109

บริเวณตากอากาศดอนหอยหลอด

ที่มา: http://www.manager.co.th/asp-bin/Image.aspx?ID=2792295

นอกจากนี้ การมีแหล่งท่องเที่ยวอาจส่งผลให้ลูกหลานที่กระจายไปอยู่ที่อื่นกลับมารวมตัวกันในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ เพื่อช่วยเหลืองานบ้านที่ทำกิจการในแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ซึ่งถือว่าทำให้ครอบครัวมาอยู่พร้อมหน้ากันอย่างอบอุ่น พร้อมๆ กับการสร้างรายได้ให้ครอบครัวด้วย

"ความสุขของครอบครัวเราไม่มีปัญหาเลย ความอบอุ่นผมว่าดีขึ้นกว่าแต่ก่อน เพราะลูกก็กลับมาช่วยพ่อแม่ขายของอยู่ในตลาดน้ำ เพราะหารายได้จากตรงนี้ได้ ความอบอุ่นก็น่าจะเพิ่มขึ้น แม้ว่าบางคนพอจันทร์ถึงศุกร์จะไปทำงานที่กรุงเทพฯ แต่พอเสาร์อาทิตย์ก็จะกลับมาช่วยที่บ้าน ก็เหมือนมีกิจกรรมที่ได้ทำร่วมกัน แถมยังได้รายได้ มันก็เป็นความสุขนะ"

(ผู้นำท้องถิ่น เทศบาล: ผู้ชาย, อายุ 66 ปี)

นอกจากนี้ความสุขของชาวสมุทรสงครามยังเกิดจากประเพณีที่ดีงาม และกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นในจังหวัด เช่น ประเพณีการตักบาตรทางน้ำในวันสำคัญทางพุทธศาสนา และงานประจำปีต่างๆ เช่น เทศกาลปลาทูแม่กลอง เทศกาลลิ้นจี่ เป็นต้น ซึ่งในเทศบาลดังกล่าว ก็จะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในจังหวัดสมุทรสงคราม

ประเพณีการตักบาตรทางน้ำ

ที่มา: http://www.dmc.tv/userfiles/image/NewNews/560912_01.jpg

ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ระดับลึกและสนทนากลุ่ม ทำให้เห็นว่า สถานที่ท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความสุข ประโยชน์ของการมีสถานที่ท่องเที่ยวมีสามประการ คือ หนึ่ง เป็นสถานที่ให้ประชาชนทั้งชาวสมุทรสงครามรวมถึงคนนอกเข้ามาเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียด และสอง เป็นสถานที่ที่ให้ชาวสมุทรสงครามได้ใช้เป็นตลาดเพื่อค้าขายซึ่งเป็นการขยายรายได้ให้กับชาวสมุทรสงครามเองซึ่งเมื่อผู้ทำกิจการค้าขายมีรายได้มากขึ้นความสุขก็ย่อมตามมา และสาม ครอบครัวชาวสมุทรสงครามที่ทำการค้าในสถานที่ท่องเที่ยวได้มารวมตัวกันเพื่อประกอบกิจกรรมหารายได้ให้ครอบครัวย่อมทำให้เกิดความอบอุ่นให้กับครอบครัว นอกจากนี้ ประเพณีหรือกิจกรรมที่จัดขึ้นในสมุทรสงครามก็สามารถทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมจังหวัดด้วย ซึ่งทำให้ขยายเศรษฐกิจของจังหวัดให้เติบโตขึ้น

ปัจจัยภายใน/ปัจจัยนามธรรม

การมีส่วนร่วมในชุมชน

ในต่างประเทศ ได้นำความผูกพันกับชุมชน มาใช้เป็นตัวชี้วัดความอยู่ดีมีสุข (Cummins et al. 2003; Willis, 2007) นอกจากนี้ มีการศึกษาเปรียบเทียบประเทศพัฒนาและประเทศกำลังพัฒนาในเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุข โดยการศึกษานี้พบว่าคนในประเทศพัฒนามีความสุขจากการประสบความสำเร็จของตน ซึ่งคือปัจจัยระดับปัจเจกบุคคล แต่คนในประเทศกำลังพัฒนาเน้นเรื่องความกลมเกลียวของสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยองค์รวมของสังคมส่งผลต่อความสุข (Pflug, 2009)

ชาวสมุทรสงครามโดยเนื้อแท้มีจิตสำนึกรักถิ่นฐานบ้านเกิดของตน รักในความเป็นชาวสมุทรสงคราม พวกเขามีจิตสำนักด้วยตัวพวกเขาเองโดยไม่ต้องมีใครมาชักจูงหรือชี้นำ เช่น การใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติให้คุ้มค่า ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ไม่ทำให้แม่น้ำคูคลองสกปรก เพราะสิ่งเหล่านั้นคือส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตของบรรพบุรุษของพวกเขามาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

"คนสมุทรสงครามมีน้ำใจ เอื้ออาทร และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว เราร่วมต่อสู้กันมานานแล้ว อย่างล่าสุดก็เรื่องโครงการฟลัดเวย์ หรือโครงการถ่านหิน เรามีความเสียสละเพื่อส่วนรวมเสมอ อย่างการหาข้อมูลที่ดีๆ มาแชร์กัน"

(กลุ่มธุรกิจส่วนตัว: ผู้ชาย, เขตเมือง)

"แม่กลองก็ไม่มีเหี้ยมโหด ไม่เหมือนที่อื่นที่นายก อบจ.โดนยิง แต่คนแม่กลองแฟร์ๆ คนละค่ายก็ชกกัน จบก็จบกัน ยอมรับในสิ่งที่ประชาชนเขาว่ามา นี่คือสิ่งที่ทำให้คนภาคภูมิใจในความเป็นคนแม่กลอง ซึ่งเป็นจังหวัดที่เล็กที่สุดในประเทศไทย"

(ผู้นำท้องถิ่นเทศบาล: ผู้ชาย, อายุ 47 ปี)

นอกจากนี้ชาวสมุทรสงครามมีจิตใจที่โอบอ้อมอารี มีความเอื้ออาทรต่อกันดั่งญาติมิตร รักใคร่กลมเกลียว มีการประนีประนอมกันสูง ให้อภัยซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นอย่างดี เพื่อนบ้านที่อยู่ติดกันก็จะเป็นหูเป็นตาให้กันและกัน

"ทุกๆ คน จะมีน้ำใจ อบอุ่น แต่ละบ้าน สังคม และชุมชน ยังคงเอื้อเฟื้อกันอยู่ ช่วยกันดูแลซึ่งกันและกัน มีน้ำใจ"

(กลุ่มผู้สูงอายุ: ผู้หญิง, เขตเมือง)

จังหวัดสมุทรสงครามยังเป็นศูนย์รวมทางศาสนา มีวัดจำนวน 110 แห่ง ผู้คนมีความผูกพันกับวัดและยังดำรงรักษากิจกรรมที่ดีงามทางศาสนาเอาไว้เป็นอย่างดี และขัดเกลาให้มีจิตใจที่ดีงาม โอบอ้อมอารี คิดดีทำดีต่อผู้อื่น ทุกครั้งที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับศาสนาก็จะได้รับความร่วมมือร่วมใจจากคนสมุทรสงคราม

แผนที่ที่ตั้งของวัดต่างๆ ในจังหวัดสมุทรสงคราม

ที่มา: http://www.thaipackagetour.com/imgs/travel/slide/Slide_20110813163932.jpg

ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์ระดับลึกผู้นำท้องถิ่นท้องถิ่น และการสนทนากลุ่มประชาชนอาชีพต่างๆ เสริมด้วยการทบทวนวรรณกรรม แสดงให้เห็นว่าความผูกพันในชุมชน ซึ่งอาจเป็นรูปของการเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน การเสียสละ และการร่วมจิตใจกันทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งส่งผลให้คนสมุทรสงครามมีความสุข

ความพอเพียง

การศึกษาเรื่องความสุขหลายการศึกษาของไทย ได้ดูความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจกับความสุข พบว่า ผู้ที่มีหนี้สินนอกระบบมีความสุขน้อยกว่าคนมีหนี้สินในระบบ นอกจากนี้ ผู้ที่เป็นหนี้แต่ไม่รู้สึกเป็นภาระในการชำระเงินคืนเป็นผู้ที่มีความสุขที่สุด ขณะที่ผู้ที่มีหนี้แต่รู้สึกว่าเป็นภาระในการชำระคืนอย่างหนักหรือหนักที่สุดนั้นเป็นผู้ที่มีความสุขน้อยที่สุด (อภิชาติ จำรัสฤทธิงค์, อุมาภรณ์ ภัทรวาณิชย์, ปราโมทย์ ประสาทกุล, รศรินทร์ เกรย์, กวิสรา พชรเบญจกุล, เรวดี สุวรรณนพเก้า, และ ภูวไนย พุ่มไทรทอง, 2554; รศรินทร์ เกรย์, ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต, ปังปอนด์ รักอำนวยกิต, เรวดี สุวรรณนพเก้า และ ภูวไนย พุ่มไทรทอง, 2552) การมีหนี้สินเช่นนี้อาจสะท้อนถึงความพอเพียงของแต่ละบุคคลที่จะกระตุ้นให้เกิดความสุขได้เช่นกัน

ชาวสมุทรสงครามมีแนวคิดที่ว่าด้วย "ความพอเพียง" คือการใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเพื่อโอ้อวดถึงฐานะความมั่งคั่ง และอาชีพหลักของคนในพื้นที่คือการทำสวน ซึ่งเป็นอาชีพที่ค่อนข้างสงบ ไม่วุ่นวาย อยู่กับเรือกสวนไร่นาของตนเอง นอกจากนี้ การมีสัตว์เลี้ยงในบ้าน เช่น สุนัข แมว ช่วยขัดเกลาให้ชาวสมุทรสงครามได้ขัดเกลาจิตใจให้มีความเอื้ออาทร เพราะพวกเขามองว่าสัตว์เหล่านั้นเป็นมากกว่าสัตว์ หากแต่ยังเป็นเพื่อน เป็นสมาชิกในบ้าน และเป็นยามเพื่อเฝ้าบ้านอีกด้วย

> *"เขตอำเภอที่เราอยู่ เขาอยู่แบบเศรษฐกิจพอเพียง ค่อนข้างสงบ ไม่วุ่นวาย ประชากรส่วนใหญ่เป็น ชาวสวน อากาศก็ดี ไม่ร้อน จิตใจมันก็ดีตาม.... พืชเศรษฐกิจของเราที่นี่จะเป็นพืชสวน แม้จะมีรายได้แต่ก็ไม่ได้มากมายเท่าพวกพืชไร่ เราจะได้เรื่อยๆ ทั้งปีมากกว่า เราจึงต้องอยู่แบบเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ที่นี่เรามีผักผลไม้เยอะ ค่าครองชีพมันก็ไม่สูงเมื่อเทียบกับที่อื่น"*
>
> (ผู้นำท้องถิ่น อบต.: ผู้ชาย, อายุ 66 ปี)

"เราต้องไม่รู้สึกอยากได้ เราก็จะรู้สึกดีขึ้น ต้องรู้จักคำว่าพอเพียง ถ้าคิดแต่จะกอบโกยมันก็ทุกข์ สมัยก่อนผมมีธุรกิจของตัวเอง พอมาเป็นนายกฯ เราก็โดนยึดกิจการไปหมด เราก็ต้องรู้จักความพอเพียง"

(ผู้นำท้องถิ่น เทศบาล: ผู้ชาย, อายุ 63 ปี)

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของคนสมุทรสงคราม

ที่มา: http://www.mollyclick.com/images/information/mae-grong/pratoo14/pratoo-14_5.jpg

ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์ระดับลึกผู้นำท้องถิ่นท้องถิ่น และการสนทนากลุ่มประชาชนอาชีพต่างๆ ประกอบกับวรรณกรรมที่ผ่านมา สะท้อนว่าความพอเพียง อันหมายถึงการใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย เป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความสุขของคนสมุทรสงครามได้อย่างแท้จริง

ความภาคภูมิใจในด้านการมีอายุที่ยืนยาว

ข้อมูลจากการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พบว่า ในปี พ.ศ. 2556 จังหวัดสมุทรสงครามติด 1 ใน 10 จังหวัดที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากที่สุด (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556) ในด้านปัจจัยบุคคล มีการวิจัยพบว่า ความภาคภูมิใจในตัวเองส่งผลต่อความสุขของบุคคลนั้นๆ (Gray, Chamratrithirong, Pattaravanich, Prasatkul, 2013; รศรินทร์ เกรย์, สาสินี เทพสุวรรณ์, ณัฐจีรา ทองเจริญชูพงศ์ และ ภูวไนย พุ่มไทรทอง, 2556) แต่ในภาพรวมระดับจังหวัด ความภาคภูมิใจในด้านการมีอายุยืนยาวของผู้สูงอายุ อาจสะท้อนถึง คุณค่าผู้สูงอายุซึ่งเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์และสามารถสืบสานวัฒนธรรม ศิลปะ ประเพณีต่างๆ ของจังหวัด รวมถึงผู้สูงอายุคือศูนย์รวมจิตใจของสถาบันครอบครัว (รศรินทร์ เกรย์, อุมาภรณ์ ภัทรวาณิชย์, เฉลิมพล แจ่มจันทร์, และเรวดี สุวรรณนพเก้า, 2556)

จากการสัมภาษณ์ระดับลึกผู้นำท้องถิ่นทั้งในเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล รวมทั้งประชาชนทั่วไป คือ ชาวสมุทรสงครามมีความสุขและรู้สึกภาคภูมิใจที่มีผู้สูงอายุที่มีอายุมากที่สุดอยู่ในจังหวัดสมุทรสงครามหลายคน และมีจำนวนของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เพราะชาวสมุทรสงครามมีวิถีชีวิตที่ใกล้ธรรมชาติ เช่น อาหารและการปรุงอาหารที่ไม่มีสิ่งเจือปนด้วยสารใดๆ

"...คนสมุทรสงครามไม่นิยมใช้สารเคมีในการปลูกพืชหรือปรุงอาหาร ทำให้มีสุขภาพและมีอายุที่ยืนยาว มีผู้สูงอายุหลายคนที่อายุกว่า 100 ปี ก็อยู่ที่นี่"

(กลุ่มข้าราชการหญิง, เขตเมือง)

"ผู้สูงอายุของพื้นที่ผม คนสูงอายุเพิ่มขึ้นมากขึ้นทุกๆ ปี นั่นแสดงถึงความสุขสบาย ความมีสุขภาพที่ดีของคนแม่กลอง อย่างพื้นที่ของผมจาก 3,000 คน ขึ้นไปถึง 4,000 คน นั่นคือความภาคภูมิใจที่ผู้เฒ่าหรือผู้สูงอายุของเราอายุยืน เพราะความที่เรายังมีวิถีชีวิตของเรา"

(ผู้นำท้องถิ่น เทศบาล: ชาย, อายุ 47 ปี)

จากการทบทวนวรรณกรรมและข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มของชาวสมุทรสงคราม แสดงให้เห็น ความภาคภูมิใจในด้านการมีอายุยืนยาวของผู้สูงอายุ ซึ่งสะท้อนถึงความสุขสบาย ความเป็นธรรมชาติ การไม่ปรุงแต่งอาหาร ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของคนสมุทรสงคราม และผลของวิถีชีวิตนี้ก็ทำให้คนมีสุขภาพดี อายุยืนยาว ผู้สูงอายุมีจำนวนมาก นอกจากนี้การมีผู้สูงอายุมากในจังหวัดก็สะท้อนถึงวัฒนธรรม และประเพณีที่เป็นวิถีชีวิตของคนสมุทรสงครามที่ยังไม่สูญหายไป

สิ่งบั่นทอนความสุข

ความทุกข์เป็นเหรียญคนละด้านกับความสุข มนุษย์เราไม่ได้มีแต่ความสุขเสมอไป บางครั้งหรือไม่ก็บ่อย ๆ ที่ความทุกข์ก็เข้ามาเยี่ยมเยียน สิ่งที่ทำให้เกิดทุกข์ หรือสิ่งที่บั่นทอนความสุขในชีวิตเราเกิดมาได้หลายปัจจัย ขึ้นอยู่กับว่า แต่ละบุคคลจะยึดติดกับสิ่งใดเป็นสำคัญ ปัจจัยที่บั่นทอนความสุขของคนในจังหวัดสมุทรสงครามอาจแตกต่างจากปัจจัยที่บั่นทอนจากคนในจังหวัดอื่นก็เป็นได้ จากการสัมภาษณ์ระดับลึกผู้นำท้องถิ่น และประชากรกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ของจังหวัดสมุทรสงครามสามารถเห็นสิ่งที่บั่นทอนความสุขได้ดังนี้

สิ่งแวดล้อมที่ถูกเบียดเบียนและทำลาย

การศึกษาวิจัยหนึ่งชี้ว่าจังหวัดที่เคยเป็นจังหวัดที่พื้นที่เดิมเป็นเกษตรกรรม และต่อมาได้เปลี่ยนแปลงเป็นจังหวัดที่มีอุตสาหกรรมเกิดขึ้นอย่างมากมาย ทำให้คุณภาพชีวิตของประชากรในจังหวัดนั้นมีทิศทางผกผันกับเศรษฐกิจที่เติบโตขึ้น นั่นหมายความว่าคุณภาพชีวิตตกต่ำลงเมื่อมีการเติบโตทางเศรษฐกิจในจังหวัด นั่นเพราะว่า เมื่อเศรษฐกิจเติบโต ค่าครองชีพและการกระจายรายได้ย่อมมีปัญหา ผลที่ตามมาอีกคือปัญหาสิ่งแวดล้อม ทั้งด้านการขาดแคลนน้ำ มลภาวะ ขยะและของเสียอันตราย (รศรินทร์ เกรย์, ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต, ปังปอนด์ รักอำนวยกิต, เรวดี สุวรรณนพเก้า และ ภูวไนย พุ่มไทรทอง, 2552)

จังหวัดสมุทรสงครามก็กำลังมีการเปลี่ยนแปลงจากที่เคยมีพื้นที่เดิมเป็นเกษตรกรรมไปสู่นอกภาคเกษตรกรรมมากขึ้น แต่อาจไม่เหมือนจังหวัดที่เปลี่ยนเป็นอุตสาหกรรมอย่างกระทันหันนัก อย่างไรก็ตาม ภูมิศาสตร์ที่อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติเช่นนี้ ก็ย่อมเป็นที่สนใจของประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะหลังจากที่มีการพัฒนาให้เป็นเมืองท่องเที่ยว ทำให้เป็นที่ต้องตาต้องใจของนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบกิจการมากขึ้น การเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวทุกๆ วัน และการลงทุนของผู้ประกอบการ นำมาซึ่งความทุกข์ของคนในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น นั่นหมายความว่า ความสุขลดลงอย่างชัดเจน เพราะมีการเปลี่ยนแปลงเชิงสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม จากในอดีตที่เคยเป็นเมืองที่สงบเงียบ ใช้ชีวิตเรียบง่ายของคนในพื้นที่ แต่ปัจจุบันคลาคล่ำไปด้วยรถยนต์ และแออัดเบียดเสียดด้วยนักท่องเที่ยวจำนวนมาก โดยเฉพาะในช่วงวันหยุด ผู้คนจะแห่แหนมาเที่ยวกันเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดความวุ่นวาย ยิ่งมีการอุปโภค บริโภคมากขึ้น นำมาซึ่งขยะมูลฝอยเกิดขึ้นเป็นเงาตามตัว ก่อให้เกิดความสกปรกในพื้นที่ต่างๆ ทิ้งขยะ สิ่งปฏิกูลลงแม่น้ำคูคลอง

> *"ตอนนี้มีตลาดน้ำอัมพวา สถานบันเทิงก็มากขึ้น การคมนาคมก็สะดวกขึ้น เพื่อดึงดูดคนภายนอก เข้ามาท่องเที่ยว แต่มันไม่ได้ดึงแค่คนภายนอก มันดึงเอาคนของเราไปด้วย ตรงนี้มันก็กระทบกับคนในชุมชน เพราะอย่างน้อยมันก็มาสร้างความเดือดร้อน เราเคยได้อยู่กับความสงบกันมานาน แต่พอเกิดตรงนี้มันก็ทำให้รู้สึกวุ่นวาย น่าเบื่อ น่ารำคาญ"*
>
> (ผู้นำท้องถิ่น อบต.: ผู้ชาย, อายุ 52 ปี)

"เสาร์อาทิตย์ก็รถติดมาก คนในเมืองไม่อยากจะไปไหนเลย เป็นทุกข์มาก"

(กลุ่มธุรกิจส่วนตัว: ผู้หญิง, เขตเมือง)

"เล่นน้ำไม่ได้เลย ขยะเยอะมาก ขยะที่มากเป็นอันดับหนึ่ง คือ ผักตบชวา รองลงมาก็เป็นโฟม กล่องนม ถุงพลาสติก ซองขนม"

(กลุ่มวัยรุ่น: ผู้ชาย, เขตเมือง)

"ไม่มีความสุขเพราะแม่น้ำแม่กลองเนี่ยแหละ เพราะขยะมันเยอะ มองแล้วมันไม่สบายตา มันดูแปลกๆ สมัยก่อนมันก็มี แต่ตอนนี้เยอะกว่ามาก ผมไม่ชอบขยะเลย"

(กลุ่มวัยรุ่น: ผู้ชาย, เขตเมือง)

"อัมพวาเปลี่ยนไป พออัมพวามีรีสอร์ทเยอะขึ้น...เพราะมันทำให้ขยะในคลองเยอะขึ้น คนยิ่งเยอะขยะก็ยิ่งเยอะ เพราะผมอยู่แถวนั้นผมเลยรู้"

(กลุ่มวัยรุ่น: ผู้ชาย, เขตเมือง)

นักท่องเที่ยวจำนวนมากบริเวณตลาดน้ำอัมพวา

ที่มา: http://www.jdesignagency.com/demo/qbicamphawa/_system/_upload/DSCF3123.jpg

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มของชาวสมุทรสงคราม แสดงให้เห็นว่าความสุขที่ลดลงของชาวสมุทรสงครามถูกกระทบจากสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายเพิ่มขึ้น ซึ่งได้แก่ ความสงบที่หายไป ขยะเพิ่มขึ้นในแม่น้ำลำคลอง และจราจรที่ติดขัดทั้งในเมืองและแหล่งท่องเที่ยว

ค่านิยมต่อการศึกษาและอาชีพ

สถานภาพทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาหรืออาชีพ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อความสุขของบุคคล การศึกษาที่ผ่านมาพบว่า คนที่การศึกษาสูง สุขภาพจิตก็จะดีขึ้น นั่นอาจชี้ว่าความสุขก็จะดีตามไปด้วย นอกจากนี้ ผู้ที่ทำงานจะมีสมรรถภาพทางจิตใจดีกว่าคนไม่ทำงาน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2554; วิชาญ ชูรัตน์, โยธิน แสวงดี, และสุพาพร อรุณรักษ์สมบัติ, 2555.; Gray, R., Chamratrithirong, A., Pattaravanich, U., & Prasatkul, P., 2013) นอกจากนี้เมื่อพิจารณาด้านอาชีพ พบว่า กลุ่มข้าราชการ ค้าขายประกอบอาชีพส่วนตัว และเกษตรกรรม มีความเสี่ยงด้านสุขภาพจิตน้อยกว่ากลุ่มอาชีพอื่นๆ (อภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์, ปราโมทย์ ประสาทกุล, และปัญญา ชูเลิศ, 2553) นั่นหมายความว่า อาชีพที่มั่นคงเช่นข้าราชการ อาชีพที่อิสระเช่นค้าขาย ที่มีเงินทองจับจ่ายใช้สอยได้สะดวกในแต่ละวัน รวมทั้งเกษตรกรรม ที่มีที่ดิน และอาหารการกินในเรือกสวนไร่นาของตน เป็นอาชีพที่มีความสุขกว่าอาชีพอื่นๆ

ในอดีตชาวสมุทรสงครามประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เช่น การทำสวนผัก ผลไม้ การทำน้ำตาลจากต้นตาล สืบเนื่องจากนโยบายของรัฐได้ขยายโอกาสทางการศึกษาภาคบังคับให้สูงขึ้น ทำให้ พ่อ แม่ ผู้ปกครองต้องส่งลูกหลานตัวเองให้ได้ร่ำเรียนในระดับที่สูงขึ้น เพราะเชื่อว่าการศึกษาในระบบแบบกระแสหลักนั้นจะทำให้ลูกหลานของตนได้ประกอบอาชีพที่ดี เป็นหน้าเป็นตาให้กับครอบครัวตนเอง และพวกเขาไม่ต้องการให้ลูกหลานตนต้องมาประกอบอาชีพที่ลำบากแบบตน ผลผลิตต่อหน่วยทางการเกษตรราคาไม่ค่อยดีนัก ดังนั้นเด็กรุ่นใหม่จึงไม่มีค่านิยมที่จะสานต่อการทำอาชีพต่อจากบรรพบุรุษของตนเลย ประกอบกับเมื่อแบ่งที่ดินให้ลูกหลานแล้ว การถือครองที่ดินต่อคนมีจำนวนไม่มากพอที่จะทำการเกษตรกรรมได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย นอกจากนี้ที่ดินมีราคา

สูงขึ้นหลายเท่าตัว ชาวบ้านจึงตัดสินใจขายที่ดินทิ้งไปให้นายทุน และลูกหลานหันหน้าเข้าไปทำงานรับจ้างตามเขตเมืองอุตสาหกรรมต่างๆ เช่น กรุงเทพมหานคร เมืองมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร เป็นต้น

"สมัยก่อนคนรุ่นพ่อรุ่นแม่เราเขาจะทำอาชีพเกษตรเป็นหลัก พอมีลูกก็ส่งให้ลูกได้เรียนดีๆ แล้วก็ไม่ยอมให้ลูกกลับมาทำเกษตรเหมือนตนเอง เพราะคิดว่างานเกษตรมันเหนื่อย เด็กก็ไปทำงานที่อื่น และอาจไปมีครอบครัวที่อื่น พอเห็นว่าที่ดินมีราคาก็เลยขาย เพราะเด็กไม่ได้รู้สึกผูกพันกับที่นี่"

(ผู้นำท้องถิ่น อบต.: ผู้ชาย, อายุ 52 ปี)

"...สมัยก่อน พ่อแม่มีลูกแค่ 4 คน มีที่ดิน 20 ไร่ เลี้ยงลูกได้สบายๆ พอพ่อแม่แก่เฒ่าก็แบ่งที่ดินให้ลูก 4 คนๆ ละ 5 ไร่ ...5 ไร่นี้ผลผลิตออกมาไม่พอค่าใช้จ่ายในครอบครัว เพราะฉะนั้น ลูกก็ไม่สนใจกับสมบัติตรงนี้ให้พ่อแม่ดูแลไปก่อน ลูกไปทำงานที่อื่น ต่อมาพ่อแม่เสียชีวิตก็ปล่อยที่ว่างเปล่า บ้านช่องก็ไม่ได้มีใครมาดูแล ผมพายเรือเข้าไปตามคลองที่มีบ้านปลูก เมื่อก่อนนี้จะอยู่กันครบทุกบ้าน แต่ปัจจุบันใส่กุญแจบ้านไว้ หรือถ้าพ่อแม่ยังอยู่ก็จะอยู่กันสองคนตายายเฝ้าบ้าน"

(ผู้นำท้องถิ่น อบต.: ผู้ชาย, อายุ 66 ปี)

จากการทบทวนวรรณกรรมและการสัมภาษณ์ระดับลึกผู้นำท้องถิ่นชี้ให้เห็นว่า การศึกษาสูงทำให้ความสุขในระดับปัจเจกบุคคลเพิ่มขึ้น พ่อแม่ชาวสมุทรสงครามส่วนใหญ่จึงมีค่านิยมให้ความสำคัญกับการศึกษาของบุตรหลานเพื่อว่าการศึกษาที่สูงจะสามารถทำให้บุตรหลานมีความสุขสบายมากกว่าตนเอง แต่การศึกษาที่สูงขึ้นนำไปสู่อาชีพที่เปลี่ยนแปลงไปจากอาชีพดั่งเดิมของพ่อแม่ อย่างไรก็ตามผลการศึกษานี้แสดงว่าค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษาอาจทำให้ความสุขของบุตรหลานมีมากขึ้น แต่ความเงียบเหงาที่เกิดขึ้นในกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นพ่อแม่เมื่อบุตรหลานออกไปทำงานหรือไปอยู่ที่อื่นก็เป็นปรากฏการณ์ที่เห็นในจังหวัดสมุทรสงคราม

การเข้ามาของนายทุนภายนอกพื้นที่

การทบทวนการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า ปัญหาเรื่องที่ดินที่ได้ถูกคนนอกพื้นที่เข้าไปซื้อครอบครองเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนในพื้นที่รู้สึกกังวลใจ (รศรินทร์ เกรย์, อุมาภรณ์ ภัทรวาณิชย์, ณัฐจีรา ทองเจริญชูพงศ์, สาสินี เทพสุวรรณ์ และ ภูวไนย พุ่มไทรทอง, 2556) ดังนั้น คนสมุทรสงครามจึงรู้สึกไม่แตกต่างจากสิ่งที่การศึกษาที่ผ่านมาค้นพบ

หลังจากที่จังหวัดสมุทรสงครามพยายามผลักดันให้**ตลาดน้ำอัมพวา**เป็นสถานที่ท่องเที่ยว สิ่งที่แสดงถึงความประสบความสำเร็จคือ การมีนักเที่ยวเพิ่มขึ้นทุกๆ วัน ดังนั้นจึงทำให้เป็นที่หมายตาของผู้ประกอบการต่างๆ หรือนายทุน ที่ต้องการเข้ามาค้าขายและลงทุนในพื้นที่มากขึ้น นายทุนส่วนมากเป็นคนนอกพื้นที่ของอัมพวา โดยมีการกว้านซื้อที่ดินในราคาที่สูงขึ้นกว่าเก่าหลายเท่าตัว เมื่อราคาที่ดินถูกเสนอจากนายทุนอยู่ในราคาสูงเช่นนี้ ชาวบ้านจะไม่ขายที่ดินให้กันเองแล้ว เพราะราคาซื้อขายของคนในพื้นที่ไม่สูงเท่าราคาของนายทุน ด้วยเหตุนี้ที่ดินจึงถูกขายให้กับนายทุนที่เงินหนาที่มาจากกรุงเทพมหานคร วัตถุประสงค์ของการซื้อที่ดินของนายทุนคือเพื่อสร้างบ้านไว้เป็นที่พักผ่อนในช่วงวันหยุด และสร้างที่พักเพื่อให้บริการกับนักท่องเที่ยว สองฝั่งคลองของอัมพวาจะมีบ้านเรือนผุดขึ้นเหมือนดอกเห็ด เป็นอาคารซีเมนต์ที่มีลักษณะความเป็นสมัยใหม่ มาแทนบ้านเรือนไม้ที่ดูเรียบง่าย

> *"...การซื้อที่ดินราคาสูงมาก กระทบกับชุมชนเพราะเมื่อที่ดินเรือกสวนไร่นาราคาสูง เราจะซื้อขายกันเองก็ลำบากแล้ว ชาวบ้านจะไม่ค่อยซื้อขายให้คนในพื้นที่ จะตั้งราคาไว้สูง ไร่หนึ่งประมาณ 1 ล้านขึ้น เมื่อก่อนประมาณหลักแสน สามสี่แสนต่อไร่ ...ถามว่าเจ้าของอยากขายไหม ก็อยากขายจะได้เอาเงินไปใช้ เพราะที่ดินก็ไม่ได้กลับมาทำ เพราะไปอยู่ที่อื่นแล้ว แล้วเสียดายบ้านทรงไทยต่างๆ ที่ปลูกอยู่ริมแม่น้ำ ริมคลอง พอขายสภาพบ้านเหล่านี้ก็ค่อยๆ หายไป เป็นบ้านสมัยใหม่ขึ้นมาแทน ถือว่าเป็นความทุกข์อย่างหนึ่งของคนในพื้นที่..."*
>
> (ผู้นำท้องถิ่น เทศบาล: ผู้ชาย, อายุ 66 ปี)

"น่ากังวลที่ต่อไปที่ริมสองฝั่งแม่น้ำแม่กลองจะกลายเป็นของพวกนักลงทุนคนรวย ตอนนี้ก็น่าจะเป็นของคนอื่นเยอะแล้ว ตอนนี้ก็เหลืออยู่แต่คลองต่างๆ ที่อยู่ข้างใน ที่เราไม่รู้ว่าอนาคตจะเป็นอย่างไร แต่ถามว่าเราห้ามเขาไม่ได้ เขามีเงินซื้อ เพราะว่าที่เพิ่มขึ้น 10 เท่าตัว..."

(ผู้นำท้องถิ่น เทศบาล: ผู้ชาย, อายุ 47 ปี)

"ส่วนใหญ่คนที่มาซื้อที่ดิน เขาจะซื้อที่ดินเพื่อการพักผ่อน รองลงมาก็ทำเป็นที่พัก โฮมสเตย์ ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นคนกรุงเทพฯ"

(ผู้นำท้องถิ่น อบต.: ผู้ชาย, อายุ 66 ปี)

อาคารซีเมนต์ที่กำลังก่อสร้างในบริเวณตลาดน้ำอัมพวา

ที่มา: ทีมวิจัย

ป้ายประกาศขายที่ดินในจังหวัดสมุทรสงคราม

ที่มา: ทีมวิจัย

สิ่งปลูกสร้างสมัยใหม่บริเวณริมแม่น้ำแม่กลอง

ที่มา: ทีมวิจัย

การก่อสร้างบ้านแบบเรือนไทยที่หาได้ยากในจังหวัดสมุทรสงคราม

ที่มา: ทีมวิจัย

นอกจากในตลาดน้ำอัมพวาแล้ว การกว้านซื้อที่ดินของนายทุนยังขยายไปถึงที่ดินที่เป็นนาเกลือ เพื่อสร้างเป็นหมู่บ้านจัดสรร ซึ่งทำให้วิถีชีวิตแบบดั่งเดิมของพื้นที่นั้นๆ เริ่มเปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้ยังพบว่าข้าราชการเกี่ยวข้องกับการออกกรรมสิทธิ์ที่ดิน ยังใช้ช่องว่างของกฎหมายในการเอื้อให้เกิดการซื้อขายที่ดินให้กับนายทุนอีกด้วย

นายทุน รวมทั้งพ่อค้าแม่ค้าที่เข้ามาประกอบกิจการมักเป็นคนนอกพื้นที่ เป้าหมายของการทำกิจการก็คือผลกำไรเป็นที่ตั้ง ก่อให้เกิดการแข่งขัน การต่อสู้เพื่อให้ตนเองบรรลุเป้าหมายที่กำไรสูงสุด ความเห็นแก่ตัวมีมากขึ้นต่างคนต่างมุ่งทำมาค้าขายของตนเองเท่านั้น จนทำให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความอาทร ช่วยเหลือกันและกันเลือนหายไปไม่เหมือนในอดีต

"ส่วนที่ทำให้ความสุขลดลง ก็เกิดจาก พอมีคนนอกเข้ามาอยู่ ทำให้ความเอื้ออาทรหายไปหมด สมัยก่อนใครมีอะไรก็แบ่งกัน แต่เดี๋ยวนี้ต่างคนต่างทำ บ้านใครบ้านมัน ตัวใครตัวมัน สังคมมันเปลี่ยนไปเยอะ ผมว่าความเป็นอัตลักษณ์และความเป็นตัวตนของคนอัมพวามันหายไป กลายเป็นคนเห็นแก่ตัวมากขึ้น"

(ผู้นำท้องถิ่น เทศบาล: ผู้ชาย, อายุ 66 ปี)

ที่ดินเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญของชาวสมุทรสงครามผู้ซึ่งมีสายเลือดเกษตรกรรมสืบต่อกันมานาน ดังนั้นปัญหาการที่บุคคลภายนอกหรือนายทุนมากว้านซื้อที่ดินจึงเป็นปัญหาใหญ่ เพราะเมื่อที่ดินถูกเปลี่ยนมือไป เรือกสวนไร่นา หรือศิลปะบ้านทรงไทยก็หายไปด้วย แทนที่ด้วยโรงแรมที่พักที่รองรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยว นอกจากเรือกสวนไร่นาแล้ว พื้นที่นาเกลือซึ่งอยู่ในเขตอำเภอเมืองก็ถูกกว้านซื้อเช่นกัน จากการทบทวนการศึกษาที่ผ่านมา และการสนทนากลุ่มผู้นำท้องถิ่นและประชาชนทั่วไป จึงสรุปได้ว่า การเข้ามาของนายทุนภายนอกในการเข้ามากว้านซื้อที่ดินเพื่อทำโรงแรมที่พัก และหมู่บ้านจัดสรร ทำให้ความเป็นสวนผลไม้หรือนาเกลือที่เป็นเกษตรกรรมพื้นฐานของจังหวัดล่มสลายลง ซึ่งตามมาด้วยการเลือนหายไปของความเอื้ออาทร ซึ่งในที่สุดจึงบั่นทอนความสุขของคนสมุทรสงคราม

วิถีชีวิตดั้งเดิม และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ที่เลือนหายไป

ชาวสมุทรสงครามมีแม่น้ำคูคลองทั้งหมดจำนวน 366 แห่ง ชาวบ้านมีความผูกพันกับแม่น้ำคูคลอง อาศัยและตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำคูคลองมาตั้งแต่ในอดีต ใช้ชีวิตเรียบง่ายให้กลมกลืนและเป็นมิตรกับธรรมชาติล้อมรอบ เข้านอนแต่หัววันพร้อมเสียงจิ้งหรีดเรไร และตื่นเช้าพร้อมเสียงไก่ขันและเสียงนกแสกร้องเพื่อบอกเวลานาที เพื่อหุงหาอาหาร เตรียมกับข้าว และใส่บาตรในตอนเช้าตรู่ วิถีชีวิตเช่นนี้ต่างจากวิถีของคนเมืองที่มีลักษณะผิวเผิน ยอมรับในความแตกต่างหลากหลาย เมินเฉยและเย็นชา (Wirth, 1938; Stouffer, 1955)

วิถีชีวิตเรียบง่ายเป็นสิ่งที่คนในสังคมสมุทรสงครามปฏิบัติกันมาต่อเนื่อง ซึ่งก่อให้เกิดความสุขทางจิตใจ แต่วิถีชีวิตเหล่านี้กำลังถูกรบกวน เพราะผลพวงของการส่งเสริมให้เป็นเมืองท่องเที่ยว และมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่จำนวนมาก ไม่เว้นแม้แต่ช่วงเวลาที่ต้องพักผ่อนในเวลากลางคืน เรือยนต์หางยาวได้นำมาใช้ทดแทนเรือพายหลาย ๆ สิบลำในแต่ละคืนได้บรรทุกนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ล่อง ลัดเลาะไปตามแม่น้ำ คูคลอง เพื่อเที่ยวชมหิ่งห้อยในยามค่ำคืน ส่งผลกระทบให้ชาวบ้านสองฝั่งคลอง ถูกรบกวนและได้รับผลกระทบอย่างมาก เช่น เสียงเรือยนต์ที่ดัง เสียงนักท่องเที่ยว คลื่นจากเรือยนต์จำนวนมากกัดเซาะชายฝั่งพังทะลาย ต่อบ้านเรือนริมน้ำ ทำให้ชาวบ้านเป็นทุกข์และมีความสุขลดลง ดังนั้นชาวบ้านจึงแก้ไขปัญหาด้วยการตัดต้นลำพูหรือต้นไม้ที่หิ่งห้อยมาเกาะทิ้งไป

"เสียงของเรือยนต์ ดังปรึ๊นนนนนๆ และมีเสียงอุทาน "โหยยยย!!!!" ด้วยความตื่นเต้นของนักท่องเที่ยวที่เห็นฝูงหิ่งห้อยบนต้นลำพู และตามด้วยเสียงเห่าและหอนของสุนัขร้องคระเครงกันทั้งคลอง...."

(กลุ่มข้าราชการ: ผู้ชาย, เขตเมือง)

ที่บ้านอยู่ริมแม่น้ำ ศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ ช่วงแรกๆ ที่อัมพวา เรือมาทีเขียว แดง เหลือง มาทีเป็นร้อยๆ ลำ ตอนนี้เหลือประมาณ 30–40 ลำ เจ้าของบ้านเริ่มตัดต้นลำพูออก รำคาญ เพราะเรือวิ่งกันทั้งวันทั้งคืน ซึ่งชาวบ้านไม่ได้อะไร ได้แต่ผู้ประกอบการ แล้วทำไมชาวบ้านต้องมาเดือดร้อน อย่างเข้าคลองบ้านที่มีสุนัขก็จะเห่า ทำให้อดหลับอดนอน แล้วตลิ่งก็พัง ที่บ้านต้องซื้อหินมาลงเป็นหมื่นๆ เราไม่มีเงินทำเขื่อน เพราะน้ำจะเซาะข้างล่างข้างบนก็พังไปเลย ตอนนี้ก็เริ่มน้อยลง เมื่อก่อนเหมือนทอดกฐิน ตอนนี้เหมือนทอดผ้าป่า"

(กลุ่มเกษตรกร: ผู้หญิง, เขตชนบท)

"ตอนมาค่อยๆ เข้ามาดู แต่พอดูเสร็จแล้ว เรือวิ่งออกกันสนั่นหวั่นไหว แล้วนักท่องเที่ยวฉายไฟเข้าไปในบ้านสร้างความรำคาญให้เขา"

(กลุ่มเกษตรกร: ผู้ชาย, เขตชนบท)

ป้ายเชิญชวนเพื่อท่องเที่ยวทางน้ำในอำเภออัมพวา
ที่มีผลกระทบกับชาวบ้านในพื้นที่

ที่มา: ทีมวิจัย

เรือหางยาวที่พานักท่องเที่ยวไปชมหิ่งห้อยยามกลางคืน

ที่มา: http://www.paginpateaw.com/wp-content/uploads/2014/04/001_dsc0714.jpg

นอกจากนี้ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นผลมาจากการที่ชุมชนชนบทมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน ลักษณะของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในสังคมเช่นนี้ส่งผลต่อความสุขของคนในสังคมตามมา (รศรินทร์ เกรย์, อุมาภรณ์ ภัทรวาณิชย์, ณัฐจีรา ทองเจริญชูพงศ์, สาสินี เทพสุวรรณ์ และ ภูวไนย พุ่มไทรทอง, 2556)

สืบเนื่องมาจากวิถีชีวิตที่เป็นชนบทค่อยๆ เลือนหาย และวิถีชีวิตคนเมืองเริ่มขยายมากขึ้น หลังจากที่ได้ส่งเสริมจังหวัดสมุทรสงครามเป็นเมืองท่องเที่ยว ผู้คนหลั่งไหลเข้ามาท่องเที่ยวและลงทุนในพื้นที่มากขึ้น จนก่อให้เกิดเป็นสังคมเมืองมาแทนที่สังคมชนบทในอดีต การช่วยเหลือซึ่งกันและกันมีให้เห็นน้อยลง เพราะผู้ประกอบการจากกรุงเทพมหานครใช้เงินเป็นหลักในการดำเนินกิจการ ดังนั้นชาวบ้านบางคนอาจคาดหวังว่าจะต้องได้เงินเป็นค่าจ้างทุกๆ ครั้ง สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้ความสุขของชาวสมุทรสงครามลดลงอย่างเห็นชัดเจน อย่างไรก็ตาม ชาวสมุทรสงครามมองว่าถึงแม้จะมีสิ่งอำนวยความสะดวกแล้ว เช่น โทรทัศน์ เครื่องเสียง ตู้เย็น รถมอเตอร์ไซค์ แล้วก็ตาม แต่ไม่ได้ทำให้ความสุขของพวกเขาเพิ่มขึ้นเลย

"...มองดูว่าอัมพวาค่อนข้างจะเจริญ คนอัมพวาคงจะเป็นคนที่มีความสุข แต่จริงๆ แล้ว ผมว่าเริ่มไม่มีความสุข สาเหตุเพราะมีความเจริญเข้ามาก็ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไป สมัยก่อน อัมพวาเป็นสังคมชนบทอยู่กันแบบเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีข้าวแกงหม้อนึ่ง อยู่ข้างบ้านกันก็แบ่งกันกิน ณ วันนี้ กลายเป็นสังคมเมือง อยู่กันแบบตัวใครตัวมัน อยู่กันแบบอิจฉาตาร้อน ทะเลาะกันเพราะเรื่องค้าขาย... สังคมตอนนี้ไปมองว่าตัวเงินมีความสำคัญมากกว่า บอกได้เลยว่าตอนนี้คนอยู่กับแบบมีสตางค์ แต่ไม่มีความสุข..."

(ผู้นำท้องถิ่น เทศบาล: ผู้ชาย, อายุ 66 ปี)

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องร่วมกับการสนทนากลุ่มประชาชนอาชีพต่างๆ ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม แสดงให้เห็นว่า ความเป็นเมืองที่คืบคลานเข้ามาในจังหวัดสมุทรสงคราม ได้เปลี่ยนวิถีชีวิตแบบเรียบง่ายที่อยู่กับธรรมชาติ ความมีน้ำใจต่อกัน มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ให้เกิดความหลากหลายและเมินเฉยกับความรู้สึกของคนในสังคม สิ่งที่เปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้ชาวสมุทรสงครามลดความสุขที่เคยมีในอดีตลง และเพิ่มความเดือดร้อนใจเข้ามาแทนที่

ค่าครองชีพที่สูงขึ้น

ดังที่กล่าวมาแล้ว การทบทวนวรรณกรรมพบว่า จังหวัดที่มีการเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรรมไปสู่อุตสาหกรรม สิ่งที่กระทบคุณภาพชีวิตของประชากรในจังหวัดโดยตรง คือ เรื่องค่าครองชีพ (รศรินทร์ เกรย์, ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต, ปังปอนด์ รักอำนวยกิต, เรวดี สุวรรณนพเก้า และ ภูวไนย พุ่มไทรทอง, 2552)

จังหวัดสมุทรสงครามก็เช่นกัน จากที่เป็นเมืองท่องเที่ยวราคาสินค้าและอาหารและบริการต่างๆ รวมถึงค่าจ้างแรงงาน ปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นเพราะเป็นการตั้งราคาเพื่อขายของผู้ประกอบการเอง ส่งผลให้ราคาสินค้า อาหาร และบริการต่างๆ เพิ่มสูงขึ้นกว่าในอดีต วิถีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ฟุ่มเฟือยในอดีตนั้นเริ่มเลือนหายไป แต่กลับมาเป็นสังคมแห่งการอุปโภค บริโภคมากขึ้น ตามการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบทุนนิยม เชิงสังคมมากขึ้น

"มันเกิดจากนโยบายของรัฐส่วนหนึ่งและนโยบายของเทศบาลส่วนหนึ่งที่ไม่มีความสมดุลกับความต้องการของชาวบ้าน จะเน้นแต่เฉพาะเรื่องนักท่องเที่ยว แต่ไม่ได้ดูแลประชาชนในพื้นที่ เดี๋ยวนี้ผัดไทจานละ 50 บาท สมัยก่อนเคยกินกาแฟโบราณ เดี๋ยวนี้ต้องกินกาแฟสดในร้านหรูๆ เพราะมันมีพวกคนนอกเข้ามาขายเอง"

(กลุ่มธุรกิจส่วนตัว: ผู้ชาย, เขตเมือง)

เมื่อการบริโภคมากขึ้น รายรับไม่พอเพียง หนี้สินที่เกิดจากรายรับและรายจ่ายไม่สมดุลก็ย่อมตามมา จึงไม่มีความสามารถต่อรองกับนายทุนที่เข้ามารับซื้อผลผลิตเกษตรกรรม เพราะต้องรีบขายผลผลิตให้เร็วก่อนที่ผลผลิตจะเน่าเสีย

"เรื่องเศรษฐกิจนี่มันก็สำคัญกับความสุขนะ ตอนนี้มีแต่จะจ่ายออก ก็เหมือนความสุขที่หายไปด้วย สมัยก่อนสังคมเราอยู่กันแบบสงบ สบาย ง่ายๆ ชาวบ้านมีการใช้จ่ายกันน้อยมาก แต่พอมันเจริญขึ้น ค่าใช้จ่ายของคนในตำบลของผมกลับเพิ่มขึ้นตาม จนเรียกได้ว่าจนเพิ่มขึ้น เหมือนว่าสิ่งฟุ่มเฟือยมันเยอะขึ้น อย่างมอเตอร์ไซด์ก็ต้องซื้อให้ลูก เงินเก็บก็ไม่มี เป็นหนี้กันทั้งนั้น แล้วเศรษฐกิจของคนบ้านผมมันขึ้นอยู่กับการทำสวน โดยเฉพาะการทำสวนลิ้นจี่ ซึ่งเดี๋ยวนี้ 2–3 ปีถึงจะออกซักที ราคาก็ตก สมัยก่อน

ชาวสวนตั้งราคากันเอง แต่ตอนนี้มีระบบตู้ (ตู้คอนเทนเนอร์ คือ การซื้อแบบเหมา) เข้ามา มันคือพวกที่มีรับซื้อลิ้นจี่เพื่อส่งออกนอก จะมาซื้อทีละเยอะๆ พวกนี้จะกลายมาเป็นคนตั้งราคาเอง ถ้าแพงเขาก็ไม่ซื้อ แล้วพวกลิ้นจี่มันเน่าไว ต้องรีบขาย ถึงจะมีคนนอกมาซื้อ เขาก็จะอิงจากราคาระบบตู้เหมือนกัน นอกจากนี้ ยังมีปัญหาแรงงานที่ขาดมาก และแรงงานคิดค่าแรงสูง อย่างคนที่ปีนไปเก็บลิ้นจี่เขาคิดค่าแรงวันละ 600 บาท คนที่เก็บด้านล่างคิด 300 บาทต่อวัน แล้วชาวบ้านขายลิ้นจี่ได้แค่กิโลกรัม 25–30 บาท จะไปจ่ายยังไง ชาวสวนบางคนก็ปล่อยเน่าคาต้นไปเลย เพราะมันไม่คุ้มกับค่าแรงตรงนี้"

(ผู้นำท้องถิ่น อบต.: ผู้ชาย, อายุ 52 ปี)

ข้อค้นพบจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำท้องถิ่นและการสนทนากลุ่มของชาวสมุทรสงครามสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยที่ผ่านมาที่ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจและค่าครองชีพที่มากขึ้นส่งผลให้ความเป็นอยู่ของชาวสมุทรสงครามลดลง ซึ่งมีผลกระทบให้ความสุขของชาวสมุทรสงครามที่เคยมีเลือนหายไป

ปัญหาหนี้สินและการกู้ยืมเงิน

การศึกษาที่ผ่านมาพบว่า ปัญหาหนี้สินและการกู้ยืมเงินได้ก่อให้เกิดปัญหาและมีความทุกข์ต่อผู้ที่กู้หนี้ยืมสิน ส่วนมากเป็นการกู้เงินนอกระบบ (อภิชาติ จำรัสฤทธิงค์, อุมาภรณ์ ภัทรวาณิชย์, ปราโมทย์ ประสาทกุล, รศรินทร์ เกรย์, กวิสรา พชรเบญจกุล, เรวดี สุวรรณนพเก้า, และ ภูวไนย พุ่มไทรทอง, 2554; รศรินทร์ เกรย์, ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต, ปังปอนด์ รักอำนวยกิต, เรวดี สุวรรณนพเก้า และ ภูวไนย พุ่มไทรทอง, 2552)

ชาวสมุทรสงครามส่วนหนึ่งประสบปัญหาเรื่องหนี้สินและการกู้ยืมนอกระบบ ซึ่งมีการคิดดอกเบี้ยในอัตราที่สูงกว่าการกู้ยืมเงินในระบบ การกู้ยืมนอกระบบเป็นที่นิยมเพราะไม่ต้องใช้หลักทรัพย์ หรือผู้ค้ำประกัน แต่หลังจากการกู้ยืมเงินเกิดความเครียดและความทุกข์ใจจากการทวงเงินของเจ้าของธุรกิจเงินกู้นอกระบบ หากวันไหนไม่สามารถใช้เงินคืนได้จะถูกข่มขู่หรือทำร้ายร่างกายจากผู้มาเก็บเงิน ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า "พวก

หมวกกันน็อค" เพราะแต่งกายรัดกุมและมิดชิด สวมหมวกกันน็อคและใส่เสื้อคลุมทุกครั้งที่มาเก็บเงิน

"ทีแรกๆ อาจจะเป็นเรื่องค้าขาย กู้มาทำทุน ส่งดอกเบี้ยรายวันไป ส่งดอกไปเรื่อยๆ พอถึงเวลาทุนที่มีก็จะหมดไปเรื่อยๆ พอหมดแล้วจะต้องใช้หนี้เจ้าที่ 1 ก็ไม่มีแล้ว ก็ต้องไปยืมเจ้าที่ 2 มาใช้หนี้เจ้าที่ 1 ก็ต้องกู้เงินมาเป็น 2 เท่า เพื่อทำทุนด้วย ก็กลายเป็นพอกไปเรื่อยๆ เพราะดอกมันสูง บางทีร้อยละ 40–60 ก็เป็นเหมือนเดิม ขายไม่ดี ก็ต้องกู้เจ้าอื่นมาใช้ ก็วนไปเรื่อยๆ แบบนี้ ถ้าบางรายรู้จักเก็บดีๆ ก็ดีไป แต่ดอกเบี้ยสูงเกินมันหลุดยาก ถามว่าจะไม่เอาได้ไหม ก็ยาก แล้วแหล่งเงินทุน เราเข้าไม่ถึงมันเข้ายาก เพราะว่าเราไม่มีอะไรค้ำประกัน แล้วถามว่าคนที่ไปกู้ก็ไม่มีศักยภาพ ถ้าเราจะไปค้ำให้ก็ไม่กล้า เพราะมองดูแล้วว่า โอกาสสูงที่จะไม่มีใช้"

(กลุ่มเกษตรกร: ผู้ชาย, ชนบท)

"ส่วนพวกหมวกกันน็อค พวกนี้จะเป็นพวกออกกู้ในรูปแบบบริษัท คล้ายๆ เซลล์ขายของ จะมีการจดทะเบียนในรูปแบบบริษัทเป็นเครื่องใช้ไฟฟ้าหรือเครื่องประดับ โดยจะเอาของเป็นสินค้าบังหน้า เช่น เมื่อเราขอกู้ ก็จะมีการขอถ่ายรูปเรากับเครื่องประดับหรือเครื่องใช้ไฟฟ้านั้น แต่จริงๆ แล้วเขาจะเอาเงินก้อนมาให้ มีการเขียนสัญญาชัดเจน สามารถเอามาฟ้องร้องเราได้ พวกนี้เวลามาทวงเงินจะมากันสองคน ใส่หมวกกันน็อค เขาคงป้องกันอันตรายด้วย แล้วก็เป็นเหมือนสัญลักษณ์ในกลุ่มของเขาด้วย เสื้อผ้าจะใส่เสื้อคล้ายสูทสีดำๆ สมัยนี้จะเปลี่ยนมาขับรถเก๋งเยอะขึ้น อาจจะเรื่องความปลอดภัย หรือรถเก๋งมันใช้แก๊สเลยประหยัดกว่า เพราะพวกนี้จะขับไปทวงตังค์ทั่วพื้นที่ บางทียันนครปฐม ถ้ามอเตอร์ไซด์จะใช้รุ่นใหญ่ 150 ซีซีขึ้นไป"

(กลุ่มธุรกิจส่วนตัว: ผู้ชาย, เขตเมือง)

ประเภทของผู้ให้กู้เงินมีหลายแบบ สำหรับพวกให้กู้เงินจะมีทั้งพวกมอเตอร์ไซด์รับจ้างที่มีรายได้ดีและสามารถไปออกเงินกู้ได้ หรือเงินกู้ที่อยู่ในรูปบริษัท ซึ่งจะเรียกว่าเป็นพวกหมวกกันน็อค (ดังที่กล่าวมาแล้ว) ที่จะตั้งบริษัทบังหน้า เช่น บริษัทขาย

เครื่องประดับ บริษัทขายเครื่องใช้ฟ้า ประเภทนี้จะมีการทำสัญญาชัดเจน และอีกแบบ คือ การออกเงินกู้จากพวกตำรวจ ซึ่งตำรวจจะเป็นเพียงแค่นายทุนใหญ่ แล้วมาปล่อยให้พวกมอเตอร์ไซด์ดูแลอีกทอดหนึ่ง นอกจากนี้ ยังมีพวกให้เงินกู้ที่เป็นพวกแขก ซึ่งจะไม่ปล่อยกู้มาก

"ผมว่าพวกมอเตอร์ไซด์รับจ้างรวยนะ จะเป็นพวกออกเงินกู้เองเลย พวกนี้จะไม่ได้อยู่ในรูปบริษัท จะปล่อยกู้ในแม่ค้า ปล่อยครั้งหนึ่งก็เป็นหลักพันเท่านั้น.....นอกจากนี้จะมีพวกมอเตอร์ไซด์อีกแบบ พวกนี้จะเป็นตัวกลางให้ตำรวจ ที่เป็นคนออกเงินกู้ที่แท้จริง หรือเรียกว่าตำรวจก็คือนายทุน"

(กลุ่มธุรกิจส่วนตัว: ผู้ชาย, เขตเมือง)

กลุ่มผู้ที่กู้ยืมเงินแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ 1) กลุ่มที่เล่นการพนัน 2) กลุ่มที่ชอบเล่นหวย กลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ และ 3) กลุ่มแม่ค้า ซึ่งมักจะเป็นแม่ค้าที่อยู่ตลาด และขอกู้จากวินมอเตอร์ไซด์ที่อยู่ใกล้เคียง ส่วนวิธีการกู้ก็จะมีหลากหลายแบบ เช่น กู้รายวัน กู้รายเดือน หรือกู้แบบต้นนิ่ง (ดอกลอยหรือบัวลอย) ซึ่งการกู้แบบต้นนิ่งผู้กู้จะส่งเฉพาะดอกเบี้ยไปเรื่อยๆ

"คนที่จะมาขอกู้มีไม่กี่แบบ คือ หนึ่ง พวกที่เล่นการพนัน เพราะพวกนี้จะต้องการเงินด่วน สอง พวกที่เล่นหวย จะเป็นพวกสูงอายุนิดนึง และสาม พวกแม่ค้า"

(กลุ่มธุรกิจส่วนตัว: ผู้ชาย, เขตเมือง)

เหตุผลของการกู้ยืมส่วนหนึ่งนอกจากมาลงทุนด้านการค้าแล้ว ยังเป็นเพราะความไม่รู้จักพอเพียง ต้องการให้บุตรหลานไม่น้อยหน้าคนอื่นๆ จึงต้องหาของใช้ให้ทัดเทียมครอบครัวอื่น

".....พวกนี้เหมือนจมไม่ลง ลูกคนอื่นมี ลูกเราก็ต้องมี ไม่อยากให้ลูกกลายเป็นขโมย ก็ต้องกู้มาให้ลูก ความต้องการของลูกมันมากกว่าพ่อแม่ ไม่อยากให้ลูกน้อยหน้าลูกคนอื่น แล้วเด็กมันก็เล่นด้วยกัน มันก็เห็นกันก็อยากให้ลูกมีเหมือนคนอื่น"

(กลุ่มธุรกิจส่วนตัว: ผู้ชาย, เขตเมือง)

ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มประชาชนกลุ่มต่างๆ ประกอบกับการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมา ชี้ให้เห็นว่า หนี้สินนอกระบบเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้ความสุขลดลง ในรายละเอียดของเหตุผลของการก่อหนี้นอกระบบของชาวสมุทรสงคราม คือบางคนมีความจำเป็นคือด้านการลงทุนเพื่อประกอบกิจการ ขณะที่บางคนการก่อหนี้มาจากความไม่รู้จักพอเพียง เช่น การเล่นการพนันเล่นหวย และความต้องการให้บุตรหลานมีความทัดเทียมผู้อื่น ดังนั้นไม่ว่าเหตุผลใดการก่อหนี้นอกระบบก็นำมาให้เกิดความทุกข์นั่นเอง

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจในนโยบายสาธารณะ

นโยบายสาธารณะสามารถสร้างความสุขหรือความทุกข์ให้กับประชาชนได้ (Layard อ้างโดย วลัยพร รัตนเศรษฐ, 2553) นโยบายสาธารณะควรมีเป้าหมายเพื่อสร้างความสุขและลดความทุกข์ให้มากที่สุด (Bentham, 1948; Mill, 1867) นอกจากนี้ความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งหมายรวมถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนมีความสำคัญต่อความสุขของประชาชนด้วย (อภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์, ปราโมทย์ ประสาทกุล, และปัญญา ชูเลิศ. 2553) ดังนั้น การศึกษาของไทยในเรื่องนโยบายสาธารณะกับความสุขของประชาชน จึงพบว่า นโยบายสาธารณะใดที่มีประชาชนในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย จะทำให้ประชาชนมีความสุขมากกว่านโยบายที่ไม่ให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจ (วลัยพร รัตนเศรษฐ, 2553)

นโยบายสาธารณะที่กำลังเข้ามาในพื้นที่ของสมุทรสงครามในต้น พ.ศ. 2557 เช่น การบริหารจัดการน้ำ หรือที่เรียกว่า โครงการ Floodway ที่วางแผนจะสร้างผ่านมายังพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม ก่อให้เกิดความกังวลใจ และทำให้ความสุขของชาวสมุทรสงครามลดลงอย่างชัดเจน ซึ่งนโยบายที่เสนอมานี้ไม่ได้ให้โอกาสประชาชนเข้าร่วมในกระบวนการตัดสินใจตั้งแต่เริ่มต้น

"...ผมว่าที่จริงรัฐบาลต้องประชาคมให้ดี ถามชาวบ้านจริงๆ ก่อนที่เราจะทำงาน ทุกคนที่เป็นข้าราชการการเมือง ไม่ว่ายังไงต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วม เพราะฉะนั้นคุณต้องลงไปถามประชาชนก่อนว่าจะเอาไหม เพราะฉะนั้น การจะทำอะไรประชาคมสำคัญที่สุด"

(ผู้นำท้องถิ่น เทศบาล: ผู้ชาย, อายุ 47 ปี)

นอกจากนี้ นโยบายสาธารณะที่รัฐไม่ให้โอกาสประชาชนเข้าร่วมในกระบวนการตัดสินใจแล้ว นโยบายนั้นยังมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ และอาชีพของชาวสมุทรสงครามด้วย นั่นคือชาวบ้านคิดว่าหากมีการก่อสร้างจะทำให้สิ่งแวดล้อมของระบบนิเวศวิทยาได้รับผลกระทบโดยตรงจากน้ำจืดที่ไหลบ่ามาตามทางน้ำ สัตว์น้ำ หรือ ผักผลไม้จะเสียหาย และผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงคือชาวสมุทรสงคราม ดังนั้นชาวสมุทรสงครามได้รวมใจกันออกมาประท้วงโครงการนี้เป็นจำนวนมาก

"ถ้ามาเราก็รื้อ ต้องปิดจังหวัดประท้วงกัน ถือว่าเป็นเรื่องใหญ่ เป็นเรื่องใกล้ตัว มองเห็นผลกระทบมากกว่าผลที่ได้ ระบบชายทะเลจะเสียหายหมด ล่าสุดที่น้ำเน่า แพลงตอนบลูม เพราะว่าน้ำจืดลงมา ทำให้ปริมาณน้ำจืดมากกว่าน้ำทะเล หอยหลอดก็จะไม่มี"

(กลุ่มเกษตรกร: ผู้ชาย, เขตชนบท)

"คนแม่กลองกังวลเรื่องนี้กันมาก เมื่อ 2–3 เดือนที่แล้ว เขาต้องการกลุ่มตัวอย่าง 800 คน แต่ชาวบ้านไปกัน 20,000 คนได้ มีการเซ็นต์ชื่อคัดค้าน ผมไม่เคยเจอกระบวนการที่ถามอะไรก็ตอบไม่ได้ เราเองยังมีปัญหาแพลงตอนบลูม คือแพลงตอนเจริญเติบโตมากแล้วไปกินออกซิเจนในน้ำทำให้หอยสัตว์น้ำทะเลตาย ประมงชายฝั่งต้องล่มสลาย การที่เราเพิ่มปริมาณน้ำจืดในฤดูที่น้ำหลาก มันก็ต้องไปทำลายแหล่งอาหาร และระบบนิเวศของน้ำเอง การบริหารการจัดการน้ำในลุ่มแม่น้ำแม่กลองที่จะลงมาสู่ทะเลเป็นการพัฒนาที่ไม่ได้ศึกษาหรือทำประชาพิจารณ์มาก่อน แล้วจะมาขุดอีกเส้นหนึ่งทับแม่น้ำเรา ปริมาณน้ำในปัจจุบันบางทีก็ท่วมแล้ว ซึ่งระบบนิเวศมีความพอเหมาะพอควรของเขาอยู่แล้ว"

(ผู้นำท้องถิ่น อบต.: ผู้ชาย, อายุ 50 ปี)

การต่อต้านการสร้างโครงการ Floodway ของคนสมุทรสงคราม

ที่มา: http://www.komchadluek.net/media/img/size1/2013/11/23/6ea7jb76kc5kjjib6g959.jpg

จากวรรณกรรมที่ทบทวนมา และข้อมูลการสัมภาษณ์ระดับลึกผู้นำท้องถิ่นและสนทนากลุ่มประชากรอาชีพต่างๆ แสดงให้เห็นว่านโยบายสาธารณะที่ออกมาโดยรัฐมีผลกระทบต่อประชาชน โดยนโยบายการผันน้ำจากทางเหนือผ่านมาลงทางจังหวัดสมุทรสงครามทำให้เกิดความกังวลใจและความทุกข์ให้กับคนในจังหวัดทุกกลุ่มอาชีพ เนื่องจากนโยบายนี้ส่งต่อวิถีชีวิตของคนสมุทรสงคราม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาชีพ หรือทรัพยากรธรรมชาติที่คนสมุทรสงครามต้องอาศัยในการดำรงชีวิต การที่นโยบายสาธารณะออกมาโดยไม่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของคนในพื้นที่ย่อมได้การคัดค้านจากคนสมุทรสงคราม

แนวคิดการคัดค้านโครงการ Floodway ของชาวสมุทรสงคราม

1 2

3 4

5

ที่มา: ภาพที่ 1 http://f.ptcdn.info/457/012/000/1385134190–1377455402–o.jpg
ภาพที่ 2 http://f.ptcdn.info/457/012/000/1385134161–9351284065–o.jpg
ภาพที่ 3 http://f.ptcdn.info/457/012/000/1385134161–9351284065–o.jpg
ภาพที่ 4 http://f.ptcdn.info/457/012/000/1385134281–1385982396–o.jpg
ภาพที่ 5 http://f.ptcdn.info/457/012/000/1385134264–1395422398–o.jpg

สัมพันธภาพในครอบครัว

ครอบครัวเป็นหน่วยย่อยที่สำคัญของสังคม ถ้าครอบครัวอยู่ดีมีสุข สมาชิกในครอบครัวรักใคร่กลมเกลียว ทำหน้าที่พ่อแม่ที่ดี ทำหน้าที่ลูกที่ดี ครอบครัวก็จะมีความสุข *"ครอบครัวเปรียบได้เหมือนโช้คอัพของรถยนต์ หากมีโช้คดีคนที่นั่งในรถก็จะรู้สึกสบาย ไม่ค่อยสะดุ้งสะเทือนเวลามีแรงกระแทกหรือสะดุดอะไร (บรรลุ ศิริพานิช, 2556: 63)"* ข้อค้นพบของการศึกษาไทยในเรื่องความสุขพบว่า ครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้คนเรามีความสุขหรือมีสุขภาพจิตที่ดี (Gray, R., Chamratrithirong, A., Pattaravanich, U., & Prasatkul, P., 2013)

ชาวสมุทรสงครามก็มีความสุขมากขึ้นด้วย สิ่งที่สร้างความสุขให้ชาวสมุทรสงครามมากที่สุด คือ ผู้หญิงจะเห็นว่าการมีลูกดี ไม่เหลวไหล เป็นสิ่งที่สร้างความสุขได้ ในขณะที่ผู้ชายเห็นว่าการมีรายได้เพียงพอที่จะดูแลครอบครัวเป็นสิ่งที่สร้างความสุข

"ลูกเราดีมาก ไม่เหลวไหล ไม่เกเร ไม่ติดยา ช่วยเหลือตนเองได้ ก็เป็นความสุขที่สุด"

(กลุ่มธุรกิจส่วนตัว: ผู้หญิง, เขตเมือง)

"เรามีเงินให้ลูกให้ครอบครัวเราอยู่ได้ พอมีเงินก็ไม่ต้องทะเลาะเบาะแว้ง มันก็มีความสุขแล้ว"

(กลุ่มธุรกิจส่วนตัว: ผู้ชาย, เขตเมือง)

อย่างไรก็ตามความทุกข์ใจของชาวสมุทรสงครามคือความสัมพันธ์ในครอบครัว เพราะพ่อแม่ต้องเดินทางไปทำงานต่างพื้นที่ ต้องออกจากบ้านแต่เช้าตรู่ และกลับถึงบ้านมืดค่ำ ซึ่งทำให้พ่อแม่ไม่มีเวลาให้กับลูกหลานตน ก่อให้เด็กวัยรุ่นมีโอกาสไปสังสรรค์พบปะเพื่อนฝูง ใช้เวลาอยู่กับเพื่อนมากขึ้น โอกาสที่จะไปทำในสิ่งที่ผิดหรือไม่ควรมีสูง นำมาซึ่งความอบอุ่นในครอบครัวก็หายไปด้วย

"กรณีเด็กวัยรุ่นก็เป็นประเด็นสำคัญนะ เพราะพ่อแม่เขาไม่ได้อยู่กับลูก ออกไปทำงานโรงงานกันหมด เด็กก็อยู่กับตายาย ซึ่งก็ตามเด็กไม่ทันหรอก แล้วเด็กพวกนี้เขายังไม่มีศักยภาพพอที่จะไปกินในร้านอาหารดีๆ เขาก็จะจับกลุ่มกันไปหาพวกยาดองกินบ้าง พอออกไปก็ไปรู้จักคนโน้นคนนี้ กลายเป็นแก๊งค์ใหญ่ขึ้น ออกไปแข่งรถกันบ้าง"

(ผู้นำท้องถิ่น อบต.: ผู้ชาย, อายุ 52 ปี)

"ไม่ค่อยมีเวลาคุยกันในบ้าน ต่างคนต่างไปทำงาน นักเรียนก็ไปโรงเรียนตอนเช้า กลับมาก็นั่งทำการบ้าน ส่วนคนทำงานก็กลับมามืดค่ำ ก็ไม่ได้คุยกัน"

(กลุ่มวัยรุ่น: ผู้ชาย, เขตเมือง)

"ผมว่าคนสมุทรสงครามทำแต่งานๆ ๆ กลางวันไปทำงาน กลับมาก็ทำงานต่อ ไม่ค่อยมีเวลาส่วนตัว ผมดูจากคนในบ้านผม และคิดว่าคนทั่วไปก็เป็นแบบนี้...พ่อแม่จะกลับบ้านสองสามทุ่ม บางทีก็เที่ยงคืน ก็ไปทำงานที่มหาชัย"

(กลุ่มวัยรุ่น: ผู้ชาย, เขตเมือง)

จากข้อมูลเชิงคุณภาพในการสนทนากลุ่มประชากรวัยรุ่น และการสัมภาษณ์ระดับลึกผู้นำท้องถิ่นทำให้สรุปว่า ครอบครัวเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสำคัญต่อความสุขของประชาชน สาเหตุที่ครอบครัวมีความสำคัญต่อความสุข พบว่า การใช้เวลาอย่างพอเพียงให้กับครอบครัวเป็นสิ่งที่อธิบายว่าทำไมครอบครัวจึงมีความสัมพันธ์กับความสุข (Gray, R., Chamratrithirong, A., Pattaravanich, U., & Prasatkul, P., 2013) ซึ่งสอดคล้องกับสิ่งที่วัยรุ่นในสมุทรสงครามได้กล่าวถึงการไม่มีเวลาอยู่ด้วยกันครอบครัว ดังนั้นการใช้เวลาให้กับครอบครัวน่าจะมีผลต่อการทำให้ชาวสมุทรสงครามได้รับความสุข ในทางตรงข้ามหากไม่มีเวลาให้กับครอบครัว ผลในทางลบก็จะเกิดขึ้น

สถานการณ์

เกี่ยวกับปัญหาวัยรุ่น
ที่อาจขยายความทุกข์ให้เพิ่มขึ้น

ปัญหาท้องในวัยเรียน

การตั้งครรภ์วัยรุ่นมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น และมีผลกระทบต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพราะวัยรุ่นเป็นวัยที่อยู่ในช่วงที่กำลังศึกษาเล่าเรียน หากมีการตั้งครรภ์เกิดขึ้นก็จะทำให้หยุดชะงักการเรียน และการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นก็จะมีผลกระทบตามมาทั้งร่างกายและจิตใจของวัยรุ่นเอง และอาจมีผลต่อจิตใจของผู้เป็นพ่อแม่ของวัยรุ่นด้วย นอกจากนั้นหากวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์ไม่พร้อมต้องการทำแท้งก็จะทำให้เสี่ยงกับอันตรายอันเกิดจากการทำแท้งแก่แม่วัยรุ่นด้วย ความสำคัญของการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นนี้ทำให้รัฐบาลได้ประกาศวาระแห่งชาติและดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ป้องกันและแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนตั้งครรภ์ไม่พร้อมตั้งแต่ พ.ศ. 2553

ข้อมูลจากการจดทะเบียนการเกิด (สำนักบริหารงานทะเบียน, 2555) สามารถนำมาคำนวณอัตราการคลอดบุตรของวัยรุ่นหญิงระหว่างอายุ 10–14 ปีของทั้งประเทศ ซึ่งพบว่าอยู่ในอัตรา 2 ต่อพันคน และเมื่อคำนวณอัตราการคลอดบุตรของวัยหญิงระหว่างอายุ 10–14 ปีของจังหวัดสมุทรสงครามพบว่า อยู่ในอัตราสูงกว่าอัตราของทั้งประเทศเล็กน้อย คือ อยู่ในอัตรา 2.2 ต่อพันคน

อย่างไรก็ตาม ชาวจังหวัดสมุทรสงครามได้ให้ความสำคัญกับปัญหาการตั้งครรภ์วัยรุ่นอย่างมาก จนต้องมีการอบรมประชาสัมพันธ์และการป้องกันให้กับเยาวชนได้เห็นถึงผลเสียของการการตั้งครรภ์ในวัยเรียน เพราะการเข้าถึงสื่อลามกต่างๆ ทำได้ง่ายไม่ว่าจะเป็นทางอินเทอร์เน็ต โทรทัศน์

> *"ที่ตำบลท้ายหาดเราได้รับรางวัลเยาวชนต้นแบบของจังหวัด พี่เอาเด็กไปอบรม และผู้นำเด็กจะมาทำกิจกรรมต่างๆ ในหมู่บ้าน ให้ความรู้เรื่องเพศสัมพันธ์ โรคเอดส์ แจกถุงยางอนามัย ป้องกันการมีลูก เราก็รณรงค์ทุกอย่าง"*
>
> (กลุ่มเกษตรกร: ผู้หญิง, เขตชนบท)

การท้องในวัยเรียนเกิดขึ้นได้มากกว่าในอดีตเพราะสังคมโลกออนไลน์ เพราะทำให้เด็กรู้จักกันได้กว้างขวางขึ้นกว่าแต่ก่อน และเด็กมีสิ่งอำนวยความสะดวกมาก ทำให้นัดพบกันสะดวกขึ้น เช่น มีรถมอเตอร์ไซด์ใช้ รวมทั้งโรงเรียนเลิกเร็วทำให้เด็กมีเวลาเที่ยวเตร่กับเพื่อนมากขึ้นวัยรุ่นหญิงจำนวนมากมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ถูกต้อง เช่น ไม่มีการป้องกันที่ดีพอ จนนำมาซึ่งปัญหาต่างๆ เช่น การตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ การติดเชื้อทางเพศสัมพันธ์ เป็นต้น เด็กวัยรุ่นในเขตเมืองสามารถเข้าถึงวิธีการคุมกำเนิดได้มากกว่าเด็กในเขตชนบท นอกจากนี้ยังมีการตบตีของเด็กผู้หญิงมากกว่าการชกต่อยของเด็กผู้ชาย

"ทุกวันนี้เด็กอายุ ป.6 เดินควงกับเด็ก ม.5 แล้ว เพราะตอนนี้มันออนไลน์ถึงกันตลอด พอเจอกันในเฟสบุคก็สนิทกัน พวกนี้เขาก็เรียนโรงเรียนเดียวกันหรือใกล้เคียงกันทั้งนั้น เราก็จะเห็นเขาเดินจูงมือกันแล้ว บางทีเราก็ได้ยินว่าท้องก็มี"

(กลุ่มธุรกิจส่วนตัว: ผู้ชาย, เขตเมือง)

"ใครท้องขึ้นมาพ่อแม่ก็จับลาออกเลย หรือดร็อปไว้เลย หรือพอคลอดแล้วถึงจะกลับมาเรียนต่อ.....เด็กในเมืองมันเก่งกว่า เข้าถึงเครื่องมือป้องกันมากกว่า อย่างพวกยาคุมฉุกเฉินที่กินหลังมีเพศสัมพันธ์ได้เลย จริงๆ มันมีมานานแล้วนะ แต่สมัยก่อนผู้ใหญ่เขาใช้กัน แต่เดี๋ยวนี้เด็กเอามาใช้แล้ว"

(กลุ่มธุรกิจส่วนตัว: ผู้ชาย, เขตเมือง)

"ถ้ามีแล้วพ่อแม่ก็เลี้ยงให้ ไม่ใช่ว่าจะให้ไปเอาออก มีแล้วค่อยกลับไปเรียนต่อแล้วกัน..."

(กลุ่มเกษตรกร: ผู้หญิง, เขตชนบท)

จากการสัมภาษณ์ประชาชนในจังหวัดสมุทรสงคราม และการสัมภาษณ์ผู้นำท้องถิ่น ผนวกกับการทบทวนวรรณกรรม ทำให้เชื่อได้ว่า ปัญหาสังคม ได้แก่ การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นที่เกิดขึ้นในจังหวัดสมุทรสงครามนำมาซึ่งความกังวลใจของชุมชน และคนในครอบครัว อย่างไรก็ตาม ปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องช่วยกันแก้ไขไม่ว่าจะเป็นในระดับตัวเด็กวัยรุ่นเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม

ยาเสพติด และเด็กแว๊น: ปัญหาวัยรุ่น

ปัญหาวัยรุ่นนอกเหนือจากเรื่องการตั้งครรภ์ที่ไม่พร้อมของวัยรุ่นแล้ว ปัญหาวัยรุ่นที่ส่งผลกระทบต่อสังคมที่มีมานานแล้วคือ เรื่องยาเสพติด รวมไปถึงการที่เด็กวัยรุ่นจับกลุ่มกันและออกไปทำกิจกรรมที่ทำความเดือดร้อนให้ชุมชนและสังคม เช่น การแข่งมอเตอร์ไซค์กันเวลากลางคืน หรือที่นิยมเรียกกันว่า "เด็กแว๊น"

ผลการสำรวจเยาวชน พ.ศ. 2547 พบว่า นักเรียน นักศึกษาเกือบ 3 ใน 4 ที่มีปัญหาพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต ปัญหาสำคัญที่วัยรุ่นประสบมากคือ การสูบบุหรี่ ดื่มแอลกอฮอล์ เที่ยวสถานบันเทิง การพนัน ยาเสพติด ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย มีเพศสัมพันธ์ ทะเลาะวิวาท และการคิดฆ่าตัวตาย (ปราณี สุทธิสุคนธ์, ดุษณี ดำมี และ เกรียงศักดิ์ ซื่อเลื่อม, 2551)

จังหวัดสมุทรสงครามก็ประสบปัญหาวัยรุ่นเหล่านี้เช่นกัน แต่สิ่งที่ชาวสมุทรสงครามให้ความสำคัญและรู้สึกว่าเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องแก้ไขคือ ปัญหายาเสพติด และเด็กแว๊น

ในส่วนของปัญหายาเสพติดนั้น สถานการณ์โดยทั่วไปยังมีลักษณะเบาบาง มีเพียงไม่กี่พื้นที่ที่มีปัญหายาเสพติดมาก ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีประชากรอาศัยอยู่มาก เช่น ชุมชนเมือง และโรงงาน (ศูนย์ปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติดจังหวัดสมุทรสงคราม, 2554) อย่างไรก็ตาม คนสมุทรสงครามมองว่า ปัญหายาเสพติดยังคงทำให้ประชาชนทั่วไปกังวล ด้วยเหตุผลของการที่หน่วยงานของรัฐบางหน่วยงานมีส่วนเอื้อต่อการเข้ามาของยาเสพติด และการกวาดล้างหรือการแก้ไขเรื่องปัญหายาเสพติดนั้น หน่วยงานภาครัฐกลับไม่มีความจริงใจและตั้งใจจริงในการแก้ไขปัญหา นอกจากนั้นยังผลักภาระให้เป็นหน้าที่ของผู้นำชุมชนที่ต้องมาดำเนินการปราบปราม ป้องกัน และบำบัด เพราะตอนนี้เด็กเข้าถึงยาเสพติดได้ง่ายขึ้น การจับกุมก็น้อยลง เพราะเชื่อว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นตัวการใหญ่ของการแพร่ระบาดของยาเสพติดด้วย

> *"ยาเสพติด เป็นเรื่องที่เข้ามามีปัญหา เด็กถ้าติดยาแล้วเราจะเอาใครมาเป็นกำลังของประเทศต่อไป เราทำโครงการบำบัดยาเสพติด เราเข้าไปคุยกับคนที่เขาเสพ ขอให้เขาพูดความจริง เขาก็บอกว่ามีตำรวจราชบุรีเอามาให้เรากลับมาคิดดูว่าหน่วยงานรัฐ ให้เซ็นต์สัญญา MOU ว่าหมู่บ้านไหนมียาเสพติด เราต้องลาออก ถือว่าเราไม่ได้ทำหน้าที่ แล้วเราถามว่าตำรวจผู้รักษากฎหมายยังทำขนาดนี้ แล้วให้เรามานั่งปราบปราม ป้องกัน เราก็*

เหนื่อยเหมือนกัน เราเป็นแค่ผู้ใหญ่บ้านดูแลชาวบ้าน เกิด แก่ เจ็บ ตาย เราทำทุกอย่าง ถามว่ามีกฎหมายข้อไหนที่เราต้องเอาก็ไม่มี ที่จริงงานของผู้ใหญ่ไม่ได้มีหน้าที่ต้องปราบปรามยาเสพติด"

(กลุ่มเกษตรกร: ผู้หญิง, เขตชนบท)

"สมัยก่อนซัก 10–20 ปีจะเป็นพวกยาบ้าเยอะ แต่เดี๋ยวนี้ซัก 5 ปีทีผ่านมาเป็นพวกยาไอซ์แล้ว ซึ่งมีราคาสูงกว่ายาบ้า แต่ตอนนี้เริ่มถูกลงเพราะมีจำนวนมากขึ้น"

(กลุ่มธุรกิจส่วนตัว: ผู้หญิง, เขตเมือง)

"เดี๋ยวนี้เยอะนะ เด็กๆ เวลามันจับกลุ่มกันเมื่อไหร่ ก็เริ่มกินเหล้า มันก็เข้าถึงยาเสพติดที่ร้ายแรงขึ้นได้ง่าย เด็กมันก็ชวนๆ กันไป แล้วทำไมตำรวจมันจับไม่ได้ ก็เพราะตำรวจมันทำเอง"

(กลุ่มธุรกิจส่วนตัว: ผู้ชาย, เขตเมือง)

สำหรับปัญหาเด็กแว๊น เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ความสุขของชาวสมุทรสงครามลดลงด้วย

"เด็กแว๊นก็น่ารำคาญ เวลาจะนอนเสียงมันดัง มันชอบมาเบิ้นรถหน้าบ้านเหมือนพวกเด็กวัยรุ่น ที่มารวมกันเป็นแว๊น บางคันก็มี สก๊อยด้วย"

(กลุ่มวัยรุ่น: ผู้ชาย, เขตเมือง)

การสัมภาษณ์ระดับลึกผู้นำท้องถิ่น และสนทนากลุ่มประชาชนทำให้เห็นชัดว่าปัญหาสังคมนอกจากการท้องไม่พร้อมแล้ว ปัญหาที่ทำความเดือดร้อนใจให้กับชาวสมุทรสงคราม คือ พฤติกรรมเรื่องยาเสพติด และการแข่งรถมอเตอร์ไซค์ในเวลาค่ำคืนของวัยรุ่น การรวมกลุ่มของวัยรุ่นเช่นนี้อาจเริ่มมาจากการดื่มสุราของมึนเมาก่อนหรือการรวมกลุ่มแข่งขันรถมอเตอร์ไซค์ แล้วจึงค่อยๆ นำไปสู่การติดยาเสพติด นอกจากนี้ความไม่โปร่งใสของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปราบปราม ทำให้ชาวสมุทรสงครามรู้สึกเพิ่มความกังวลใจมากขึ้นอีก

หนังสืออ้างอิง

Bentham, J. (1948). *An introduction to the principles of morals and legislation*. New York: New American Library.

Cummins. R.A., Eckersley, R., Pallant, J., Van Vugt, J. & Misajon, R. (2003). Development a national index of subjective wellbeing: The Australian unity wellbeing index. *Social Indicators Research*, 64, 159–190.

Cummins. R.A., Eckersley, R., Lo, S.K., Davern, M., Hunter, B. & Okerstrom, E. (2004). The Australian unity wellbeing index: An overview. *Social Indicators Network News*, 76, 1–4.

Gray, R., Chamratrithirong, A., Pattaravanich, U., & Prasatkul, P. (2013). Happiness among adolescent students in Thailand: Family and non–family factors. *Social Indicators Research*, 110, 703–719. DOI 10.1007/s11205–011–9954–y.

Mill, J. S. (1867). *Utilitarianism*. Northwest, WA: Bobbs–Merill.

PFlug, J. (2009) . Folk theories of happiness: A cross–cultural comparison of conceptions of happiness in German and South Africa. *Social Indicators Research*, 92(3), 551–563.

Stouffer, S. (1955). *Communism, conformity and civil liberties*. New York: Doubleday.

Willis, E. (2009). Spirituality and subjective well–being: Evidences for a new domain in the personal well–being index. *Journal of Happiness Studies*, 10, 49–69. DOI 10.1007/s10902–007–9061–6.

Wirth, L. (1938). Urbanism as a way of life: The city and contemporary civilization. *American Journal of Sociology*. 44, 1–24.

กรมการพัฒนาชุมชน. (มปป.). คู่มือการประเมินความ "อยู่เย็น เป็นสุข" สุข องค์ รวมของหมู่บ้านและชุมชน (Gross Village Happiness: GVN). สืบค้นเมื่อ 2 ตุลาคม 2557 จาก http://phanomphrai.cdd.go.th/GVH.pdf

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ. (2543). *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัด สมุทรสงคราม.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.

จังหวัดสมุทรสงคราม. (2557). *ประวัติความเป็นมา.* สืบค้นเมื่อ 8 กันยายน 2557 จาก http://www.samutsongkhram.go.th/V2013/index.php/11-about/1-2013-09-06-06-49-22.

เทพ สุนทรศารทูล. (2512). *เสด็จประพาสเมืองสมุทรสงคราม.* วารสารวชิราวุธานุสรณ์สาร, 26(1), 45-54.

บรรลุ ศิริพานิช. (2556). *ความสุขของชีวิตคนธรรมดา.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย.

ประเวช ตันติพิวัฒนสกุล และเอกอนงค์ สีตลาภินันท์. (2554). *คู่มือสร้างสุขระดับจังหวัด.* แผนงานสร้างเสริมสุขภาพจิต.

ปราณี สุทธิสุคนธ์, ดุษณี ดำมี และ เกรียงศักดิ์ ซื่อเลื่อม. (2551). *เส้นทางเข้าสู่ยาเสพติด วัยรุ่น วัยเรียน. วารสารสาธารณสุขและการพัฒนา,* 6(2), 143-150.

รศรินทร์ เกรย์, ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต, ปังปอนด์ รักอำนวยกิต, เรวดี สุวรรณนพเก้า และ ภูวไนย พุ่มไทรทอง. (2552). *รายงานการวิจัยโครงการสถานการณ์คุณภาพชีวิตของประชากรจังหวัดระยอง.* กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

รศรินทร์ เกรย์, สาสินี เทพสุวรรณ์, ณัฐจีรา ทองเจริญชูพงศ์ และ ภูวไนย พุ่มไทรทอง. (2556). *การดูแลผู้สูงอายุ: ความสุขและความเครียด.* นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

รศรินทร์ เกรย์, อุมาภรณ์ ภัทรวาณิชย์, เฉลิมพล แจ่มจันทร์, และเรวดี สุวรรณนพเก้า. (2556). *มโนทัศน์ใหม่ของนิยามผู้สูงอายุ: มุมมองเชิงจิตวิทยาสังคมและสุขภาพ.* นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

รศรินทร์ เกรย์ , อุมาภรณ์ ภัทรวาณิชย์, ณัฐจีรา ทองเจริญชูพงศ์, สาสินี เทพสุวรรณ์ และ ภูวไนย พุ่มไทรทอง. (2556). *ความสุขของชาวพังงา ภูเก็ต และชาวบ้านน้ำเค็มหลังสึนามิ.* นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

วลัยพร รัตนเศรษฐ. 2553. การประเมินนโยบายสาธารณะด้วยความสุข. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*. 8(3), เดือนกันยายน–ธันวาคม. สืบค้นจาก http://www.kpi.ac.th/kpith/index.php?option=com_content&task=view&id=2307&Itemid=142.

วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. (2557). *ฟังเสียงจาก "แม่กลอง" ในวันที่ตลาดน้ำ "อัมพวา" ติดลมบน.* สืบค้นจาก http://www.lek-prapai.org/watch.php?id=406.

วิชาญ ชูรัตน์, โยธิน แสวงดี, และสุพาพร อรุณรักษ์สมบัติ. (2555). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะเสี่ยงการมีปัญหาสุขภาพจิตของผู้สูงอายุไทย. *วารสารประชากร,* 3(2), 87–109.

ศูนย์ปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติดจังหวัดสมุทรสงคราม. (2554). ผลการดำเนินงานการแก้ไขปัญหายาเสพติด ตุลาคม 2553–มีนาคม 2554 และผลการปฏิบัติการเร่งรัด 3 เดือน (มกราคม–มีนาคม 2554). สืบค้นเมื่อ 2 ตุลาคม 2557 จากwww.samutsongkhram.go.th/2011V2/pdf/DrugVI54.pdf.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2548). *กรุงเทพฯ มาจากไหนฯ.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้ว.

สุภาภรณ์ จินดามณีโรจน์. (2554). ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมชาวสวนจังหวัด สมุทรสงคราม ตอนบน (ตำบลท่าคา อำเภออัมพวา และตำบลดอนมะโนรา อำเภอบางคนที). *วารสารหน้าจั่ว ว่าด้วยประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมและ สถาปัตยกรรมไทย,* 7, 215–255.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2557). *สถิติผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัด (Gross Regional and Provincial Product).* สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ร่วมกับสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย. (2549). *คู่มือการจัดทำตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย.* โครงการพัฒนาดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยระยะที่สอง. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานคลังจังหวัดสมุทรสงคราม.(2556). *รายงานประมาณการเศรษฐกิจจังหวัดสมุทรสงคราม.* กรมบัญชีกลางกระทรวงการคลัง.

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสมุทรสงคราม. (2556). *รายงานสถานการณ์ทางสังคมจังหวัดสมุทรสงคราม ปีงบประมาณ พ.ศ. 2556.* กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2555). *สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2553 จังหวัดสมุทรสงคราม.* กระทรวงเทคโนโลยีและสารสนเทศ.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2554). *สรุปผลที่สำคัญการสำรวจสุขภาพจิตคนไทย พ.ศ. 2551–2553.* กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.

สำนักบริหารงานทะเบียน. (2555). *ข้อมูลการจดทะเบียนการเกิด.* กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.

อภิชาติ จำรัสฤทธิงค์ และ กวิสรา พชรเบญจกุล. (2554). สิ่งแวดล้อมเมืองกับสุขภาพจิต: การวิเคราะห์ตัวแปรหลายระดับในเขตการปกครองของกรุงเทพมหานคร. ใน สุรีย์พร พันพึ่ง, มาลี สันภูวรรณ์ (บรรณาธิการ). *จุดเปลี่ยนประชากร จุดเปลี่ยนสังคมไทย.* หน้า 215–233. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

อภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์, ปราโมทย์ ประสาทกุล, และปัญญา ชูเลิศ. (2553). *สถานการณ์สุขภาพจิตคนไทย: ภาพสะท้อนสังคม.* นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

อภิชาต จำรัสฤทธิงค์, อุมาภรณ์ ภัทรวาณิชย์, ปราโมทย์ ประสาทกุล, รศรินทร์ เกรย์, กวิสรา พชรเบญจกุล, เรวดี สุวรรณนพเก้า, และ ภูวไนย พุ่มไทรทอง. (2554). *สถานการณ์สุขภาพจิตคนไทย: การวิเคราะห์พหุปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมระดับบุคคลและระดับจังหวัด.* นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

ภาคผนวก ก

แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In–depth Interview) กลุ่มผู้นำของจังหวัดสมุทรสงคราม

1. ความสุขของคนสมุทรสงครามคืออะไร

2. ความสุขของคนสมุทรสงครามเกิดจากอะไรบ้าง

   – ปัจจัยภายใน เช่น สุขภาพจิต ความเพียงพอ การทำใจยอมรับ และอื่นๆ

   – ปัจจัยภายนอก เช่น สิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม ชุมชน ครอบครัว รายได้ ศาสนา คนนอกพื้นที่ ฯลฯ

3. มีอะไรบ้างที่ทำให้คนสมุทรสงครามมีความสุข<u>เพิ่มขึ้น</u>–จุดเด่นของจังหวัด

4. มีอะไรบ้างที่ทำให้คนสมุทรสงครามมีความสุข<u>ลดลง</u>–จุดด้อยของจังหวัด

5. ภายใต้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในจังหวัดสมุทรสงคราม คิดว่ามีผลกระทบอย่างไรต่อความสุขของคนสมุทรสงคราม ในสมัยก่อนมีความสุขเหมือนหรือต่างอย่างไรกับตอนนี้

6. ท่านต้องการการสนับสนุนจากภาครัฐเพื่อส่งเสริมความสุขให้แก่คนสมุทรสงครามหรือไม่ อย่างไร

7. ท่านคิดว่า การจะดำรงชีวิตอยู่เพื่อให้ตนเอง ครอบครัว และชุมชนมีความสุขจะต้องทำอย่างไรบ้าง

8. (ถามเฉพาะกลุ่มผู้นำ) ท่าน/หน่วยงานของท่าน มีบทบาท นโยบาย หรือกิจกรรมที่ส่งเสริมความสุขให้กับคนสมุทรสงครามบ้างหรือไม่ อย่างไร

แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กลุ่มประชากรชาวจังหวัดสมุทรสงคราม

1. ความสุขของคนสมุทรสงครามคืออะไร

2. ความสุขของคนสมุทรสงครามเกิดจากอะไรบ้าง

   – ปัจจัยภายใน เช่น สุขภาพจิต ความเพียงพอ การทำใจยอมรับ และอื่นๆ

   – ปัจจัยภายนอก เช่น สิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม ชุมชน ครอบครัว รายได้ ศาสนา คนนอกพื้นที่ ฯลฯ

3. มีอะไรบ้างที่ทำให้คนสมุทรสงครามมีความสุขเพิ่มขึ้น–จุดเด่นของจังหวัด

4. มีอะไรบ้างที่ทำให้คนสมุทรสงครามมีความสุขลดลง–จุดด้อยของจังหวัด

5. ภายใต้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในจังหวัดสมุทรสงคราม คิดว่ามีผลกระทบอย่างไรต่อความสุขของคนสมุทรสงคราม ในสมัยก่อนมีความสุขเหมือนหรือต่างอย่างไรกับตอนนี้

6. ท่านต้องการการสนับสนุนจากภาครัฐเพื่อส่งเสริมความสุขให้แก่คนสมุทรสงครามหรือไม่ อย่างไร

7. ท่านคิดว่า การจะดำรงชีวิตอยู่เพื่อให้ตนเอง ครอบครัว และชุมชนมีความสุขจะต้องทำอย่างไรบ้าง

8. ท่านคิดว่าคนในอำเภออื่นๆ ในจังหวัดสมุทรสงคราม มีความสุขเท่ากับเราหรือไม่ มีความสุขในเรื่องอะไรบ้าง อย่างไร (เท่ากับเราหรือไม่) และเพราะอะไร

ภาคผนวก ข

ตารางการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กลุ่มผู้นำ

คนที่	ผู้นำ	อำเภอ	เพศ	อายุ (ปี)
1	นายกเทศมนตรีเมืองสมุทรสงคราม	เมือง	ชาย	47
2	นายก อบต.บางขันแตก	เมือง	ชาย	50
3	นายกเทศมนตรีอัมพวา	อัมพวา	ชาย	66
4	นายก อบต.แควอ้อม	อัมพวา	ชาย	52
5	รองนายกเทศมนตรีกระดังงา	บางคนที	ชาย	63
6	รองนายก อบต.กระดังงา	บางคนที	ชาย	66

ตารางการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ประชากร

กลุ่มที่	กลุ่มประชากร	ชาย	หญิง	อายุ (ปี)
1	กลุ่มวัยรุ่น (เขตเมือง)	4	4	16–17
2	กลุ่มวัยรุ่น (เขตชนบท)	4	4	15–18
3	กลุ่มผู้สูงอายุ (เขตเมือง)	4	4	62–69
4	กลุ่มผู้สูงอายุ (เขตชนบท)	4	4	66–75
5	กลุ่มเกษตรกร (เขตชนบท)	4	4	40–49
6	กลุ่มธุรกิจส่วนตัว (เขตเมือง)	4	4	41–49
7	กลุ่มข้าราชการ (เขตเมือง)	3	5	40–55
รวม		27	29	
		56		